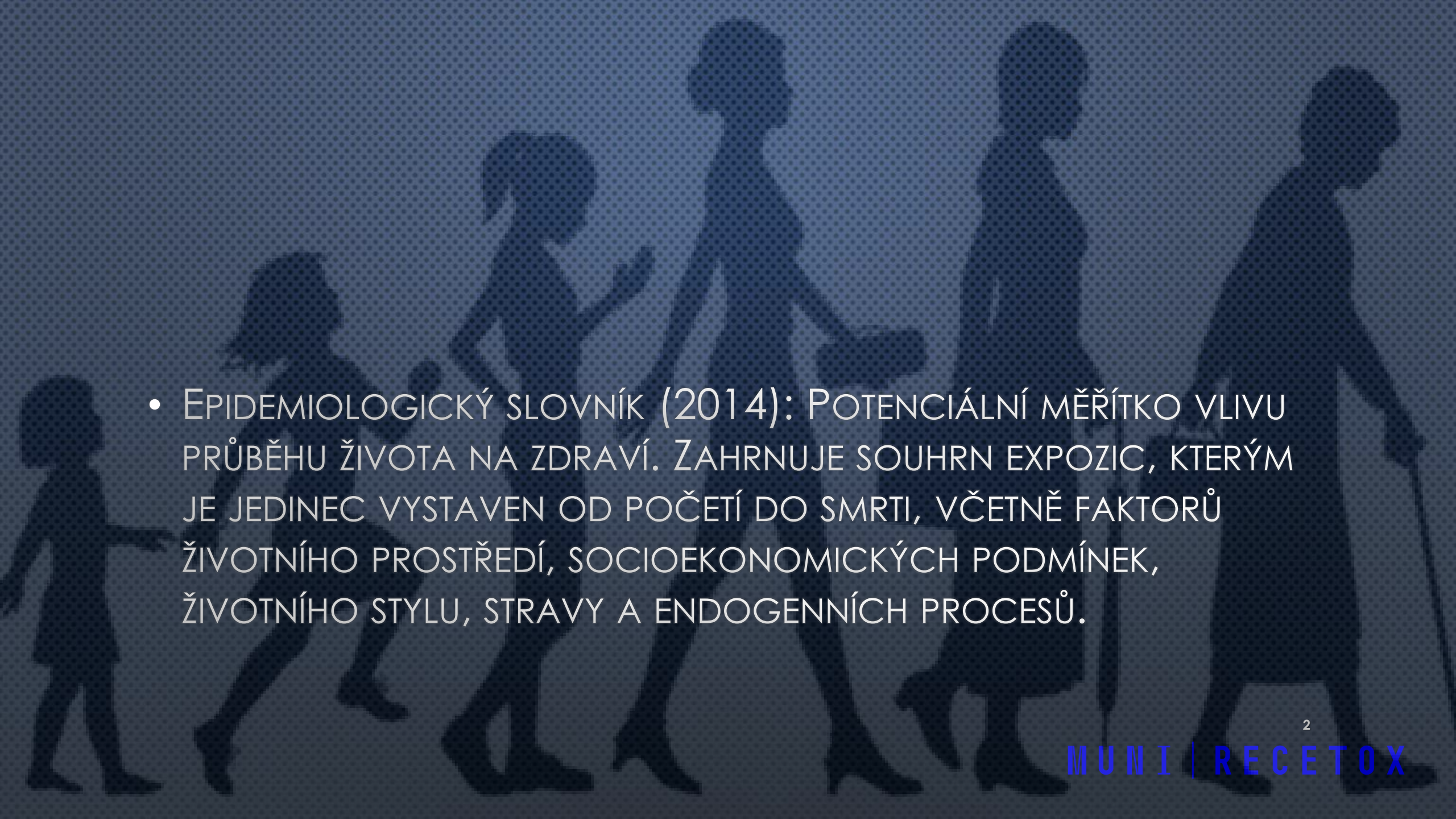

-
- The background of the slide features a series of dark blue silhouettes of a family walking from left to right. From left to right, there is a small child, a woman, a young girl, a man, a woman, and an elderly man with a cane. The silhouettes are set against a dark blue background with a fine, light-colored dot pattern.
- EPIDEMIOLOGICKÝ SLOVNÍK (2014): POTENCIÁLNÍ MĚŘÍTKO VLIVU PRŮBĚHU ŽIVOTA NA ZDRAVÍ. ZAHRNUJE SOUHRN EXPOZIC, KTERÝM JE JEDINEC VYSTAVEN OD POČETÍ DO SMRTI, VČETNĚ FAKTORŮ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, SOCIOEKONOMICKÝCH PODMÍNEK, ŽIVOTNÍHO STYLU, STRAVY A ENDOGENNÍCH PROCESŮ.

GENOM

1865 Mendel documents patterns of heredity in pea plants

1869 Miescher first identifies DNA ("nuclein")

1902 Sutton and Boveri propose chromosome theory of heredity

1915 Morgan and his "Fly Room" colleagues confirm the chromosome theory of heredity

1927 Muller shows that X-rays induce mutations

1930s Hämmerling shows that hereditary information is contained in the nuclei of eukaryotic cells

1931 McClintock demonstrates genetic recombination in corn

1933 Avery, McLeod, and McCarty show that DNA is the "transforming principle" responsible for heredity

1941 Beadle and Tatum describe the "one gene—one enzyme" hypothesis

1944 Avery, McLeod, and McCarty show that DNA is the "transforming principle" responsible for heredity

1945 Hershey and Chase use radioactive labeling to prove that DNA is responsible for heredity

1950 Chargaff discovers that A = T and C = G (Chargaff's rules)

1952 Watson and Crick propose the double helix structure of DNA

1953 Watson and Crick propose the double helix structure of DNA

1961 Jacob and Monod propose the existence of mRNA

1990s Genome sequencing projects begin

scienceofhealthy.com

1990 The Human Genome Project (HGP) launched in the United States

1991 First US genome cards published

1992 Science publishes human genetic map developed

1993 New five-year plan for the HGP in the United States published

1994 The HGP's human genetic mapping goal achieved

1995 The HGP's genome physical mapping goal achieved

1996 First human gene cloned and sequenced

1997 The DOE funds the JGI Genome Institute

1998 Incorporation of 20,000 genes into human genome map

1999 First acute human genome sequencing begins

2000 Draft version of human genome sequence completed

2001 Draft version of human genome sequence published

2002 Draft version of mouse genome sequence completed and published

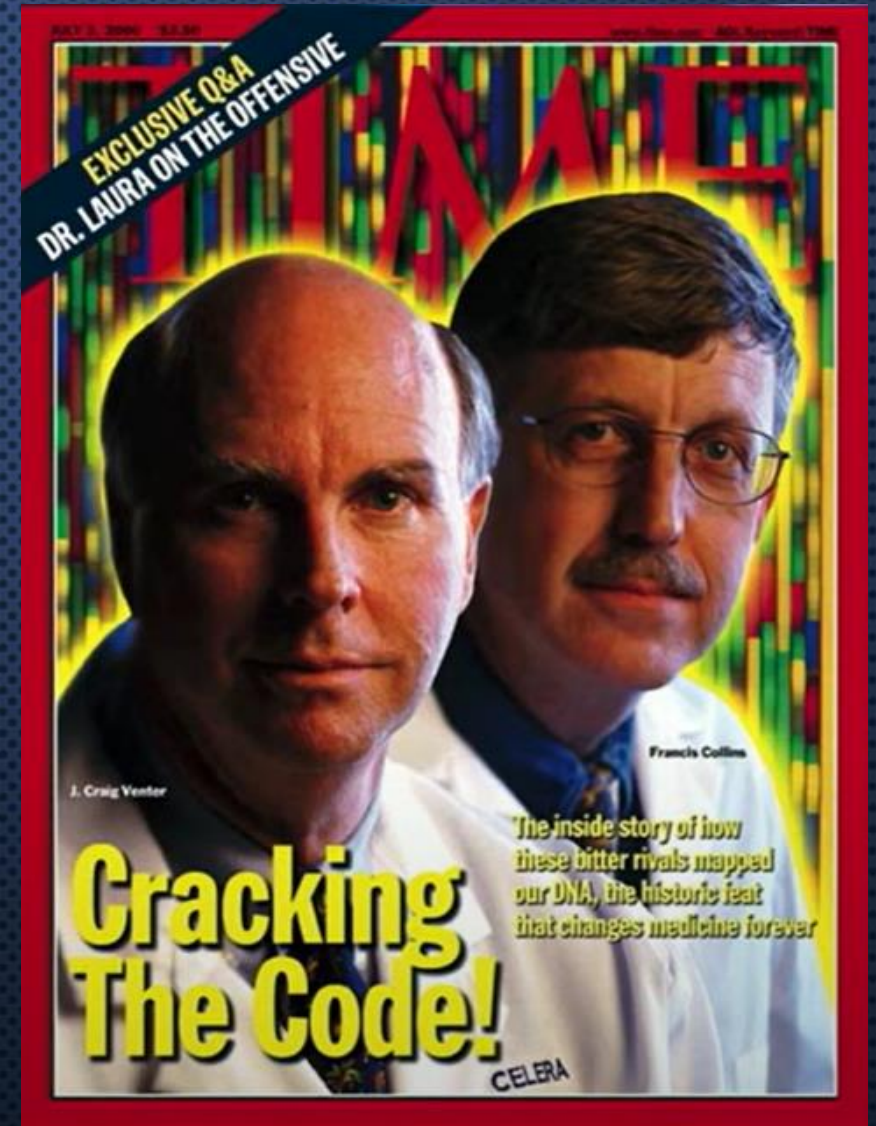
2003 Finished version of human genome sequence completed

2003 The HGP ends with all goals achieved

1. 1859 DARWINŮV PŮVOD DRUHŮ
2. 1865 MENDEL: DĚDIČNOST PROSTŘEDNICTVÍM GENŮ
3. 1869 MIESCHER: DNA
4. 1927 MULLER: VÝZNAM GENOVÝCH MUTACÍ V EVOLUCI
5. 1953 WATSON A CRICK: DVOUŠROUBOVICE
6. 1988 SAIKI: PCR PRO IDENTIFIKACI GENŮ
7. 1990-2003 HUMAN GENOM

NATURE VS. NURTURE

- HUMAN GENOM PROJECT 1990-14.4. 2003 – VELKÝ ÚSPĚCH
- UKÁZALO SE ALE, ŽE K POROZUMĚNÍ NEMOCEM PŘÍSPÍVÁ POUZE ZLOMKEM RIZIKA

STUDIE DVOJČAT

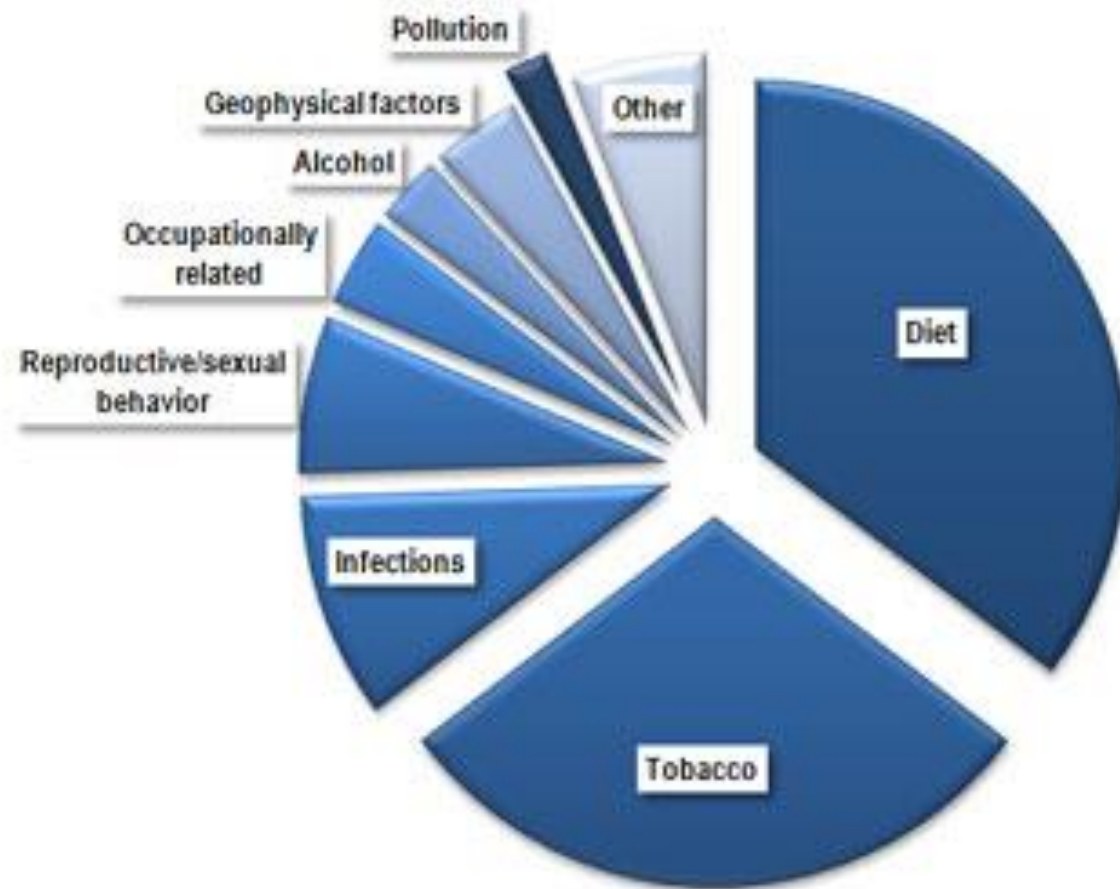
- JEDNOVAJEČNÁ MAJÍ 100% STEJNOU DNA
- DVOJVAJEČNÁ CCA 50%
- DIABETES 2. TYPU, SCHIZOFRENIE NEBO DEPRESE NEMAJÍ SHODU MEZI JEDNOVAJEČNÝMI DVOJČATY DOKONALOU, COŽ POTVRZUJE, ŽE I VLIVY PROSTŘEDÍ, JAKO JE STRAVA, STRES ČI ŽIVOTNÍ STYL HRAJÍ VÝZNAMNOU ROLI

MIGRAČNÍ STUDIE

- POKUD SI MIGRANTI ZACHOVÁJÍ VÝSKYT NEMOCI JAKO VE SVÉ DOMOVINĚ -> DNA
- ZÁTĚŽ ONEMOCNĚNÍM SE PO PŘESTĚHOVÁNÍ ČASTO VYROVNÁ CELKOVÉ ZÁTĚŽI ONEMOCNĚNÍ V DANÉ ZEMI -> PROSTŘEDÍ
- RAKOVINA PRSU NEBO I TLUSTÉHO STŘEVA V ASII JE NIŽŠÍ, PO PŘESTĚHOVÁNÍ DO ZÁPADNÍCH ZEMÍ SE SROVNÁVAJÍ S MÍSTNÍ POPULACÍ

- DOLL AND PETO (1981), J NAT CANC INST.
- PODÍL ÚMRTÍ NA RAKOVINU PŘIPISOVANÝ RŮZNÝMI ENV. FAKTORY
- „K OBJASNĚNÍ TĚCHTO FAKTORŮ BY MOHLA PŘISPĚT PROSPEKTIVNÍ STUDIE VYUŽÍVAJÍCÍ JAK DOTAZNÍKY, TAK UCHOVÁVANOU KREV A DALŠÍ BIOLOGICKÝ MATERIÁL“

CHRIS WILD (ŘEDITEL IARC) 2005 EXPOSOME – NOVÝ POJEM

" KONCEPT, KTERÝ ZAHHRNUJE VŠECHNY NEGENETICKÉ FAKTORY V PRŮBĚHU ŽIVOTA, KTERÉ OVLIVŇUJÍ NAŠE ZDRAVÍ A POHODU."

Editorial

Complementing the Genome with an "Exposome": The Outstanding Challenge of Environmental Exposure Measurement in Molecular Epidemiology

Christopher Paul Wild

Molecular Epidemiology Unit, Centre for Epidemiology and Biostatistics, Leeds Institute of Genetics, Health and Therapeutics, Faculty of Medicine and Health, University of Leeds, Leeds, United Kingdom

Cancer Epidemiol Biomarkers Prev 2005;14(8). August 2005

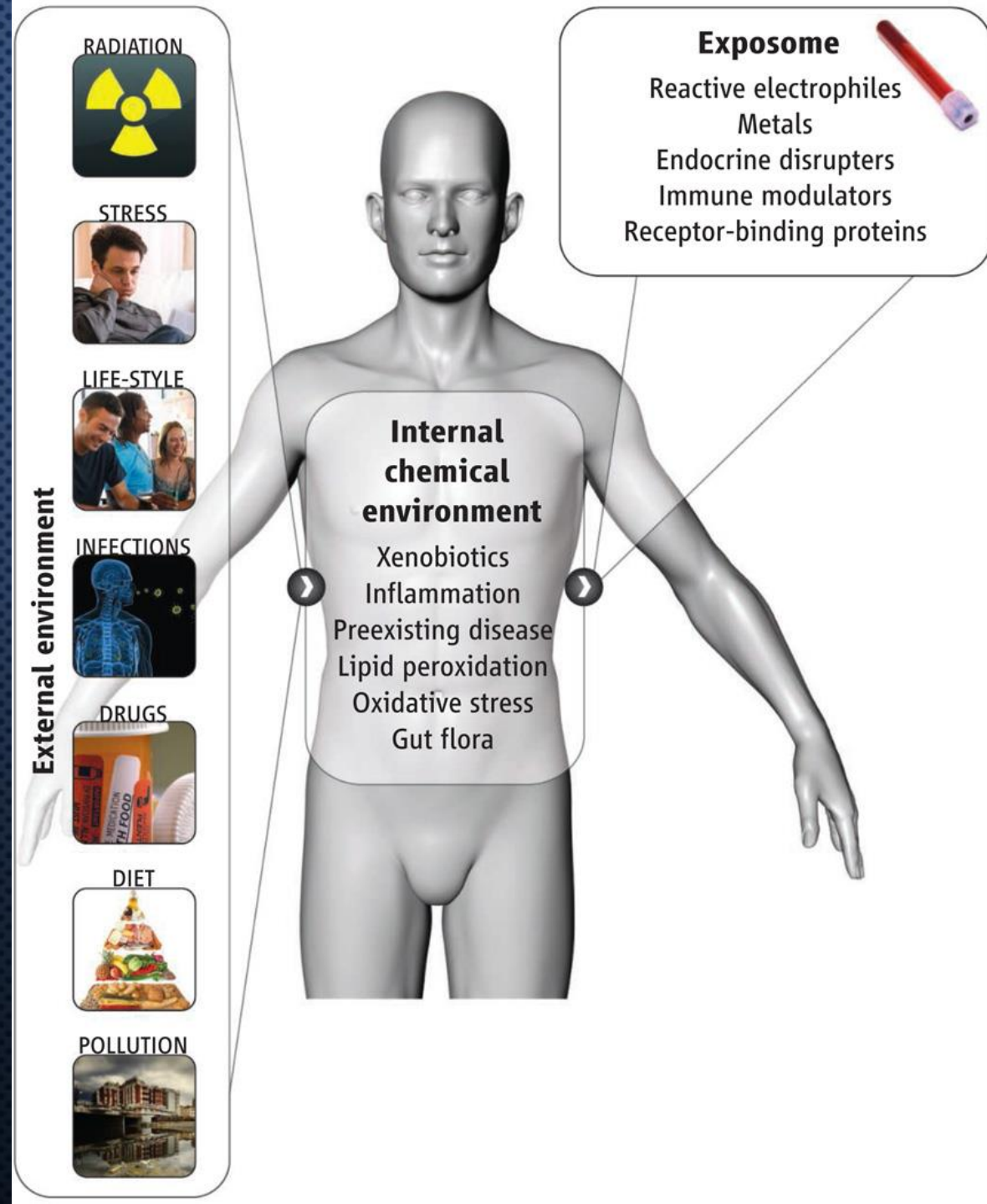
Environment and Disease Risks

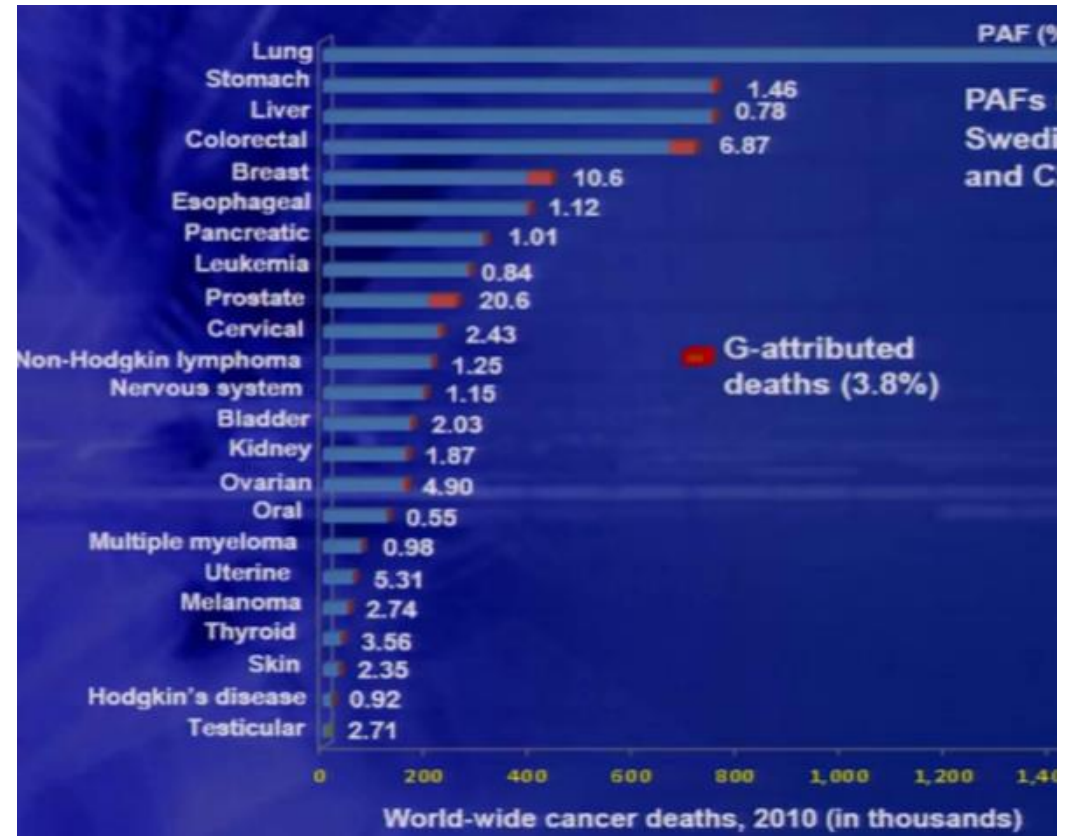
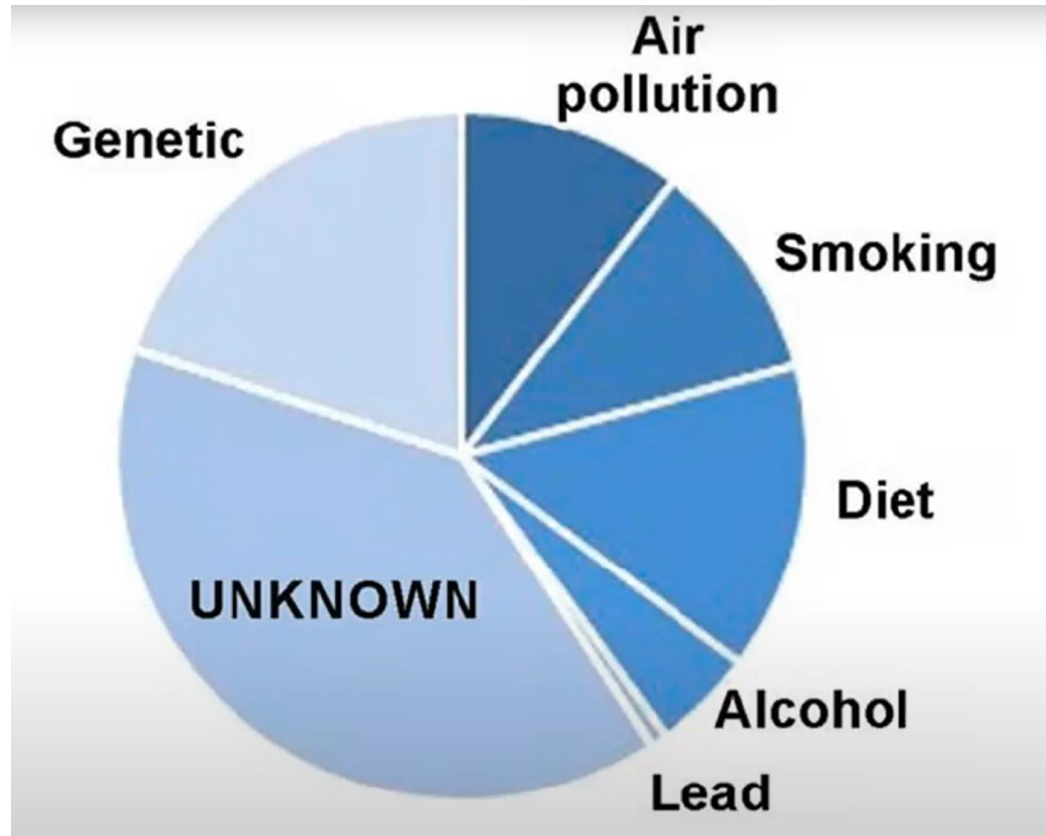
Stephen M. Rappaport and Martyn T. Smith

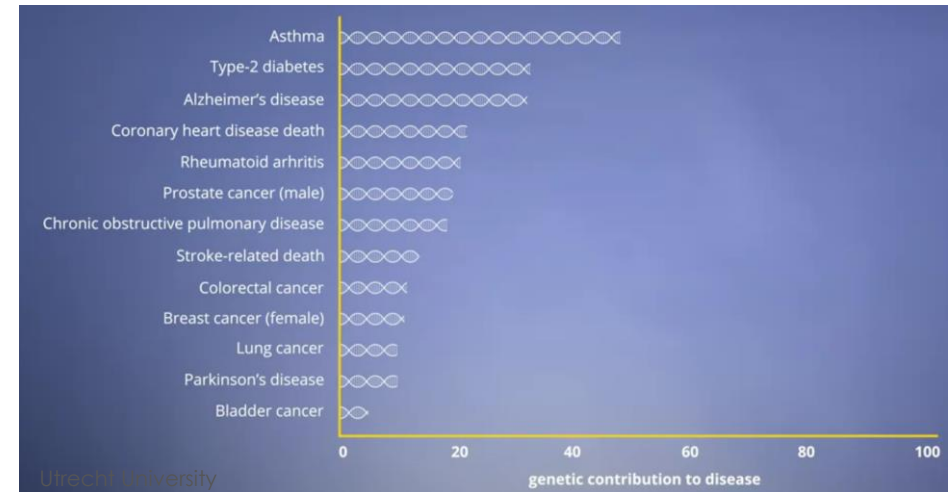
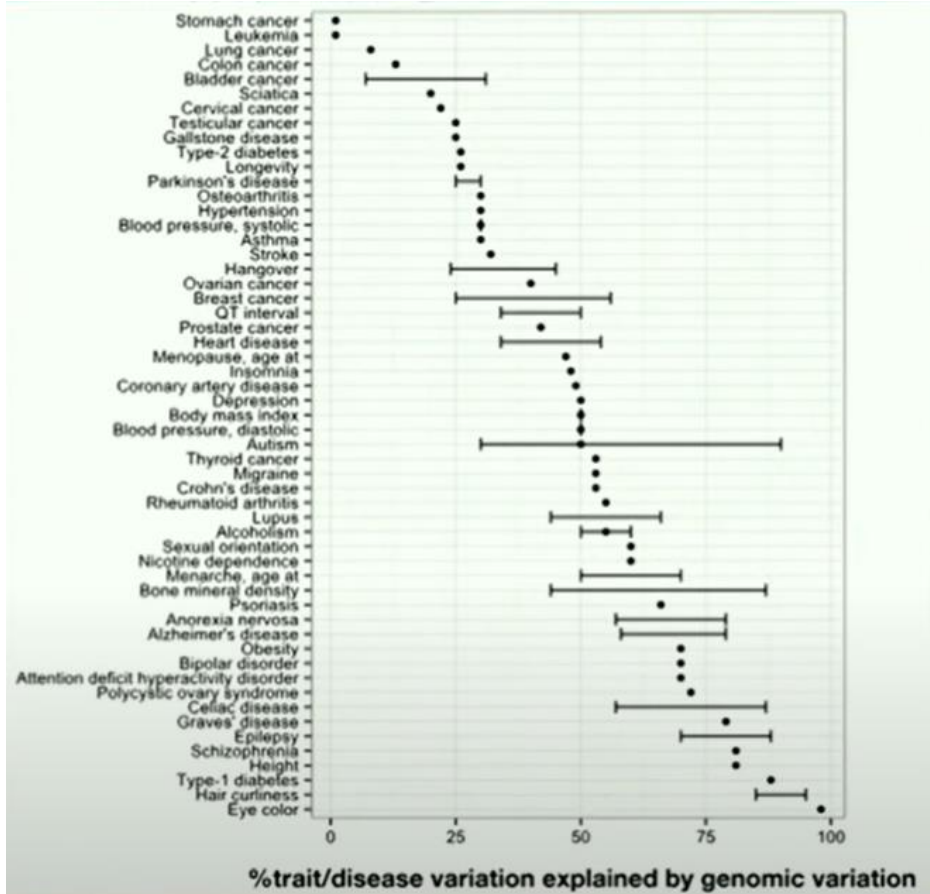

2010

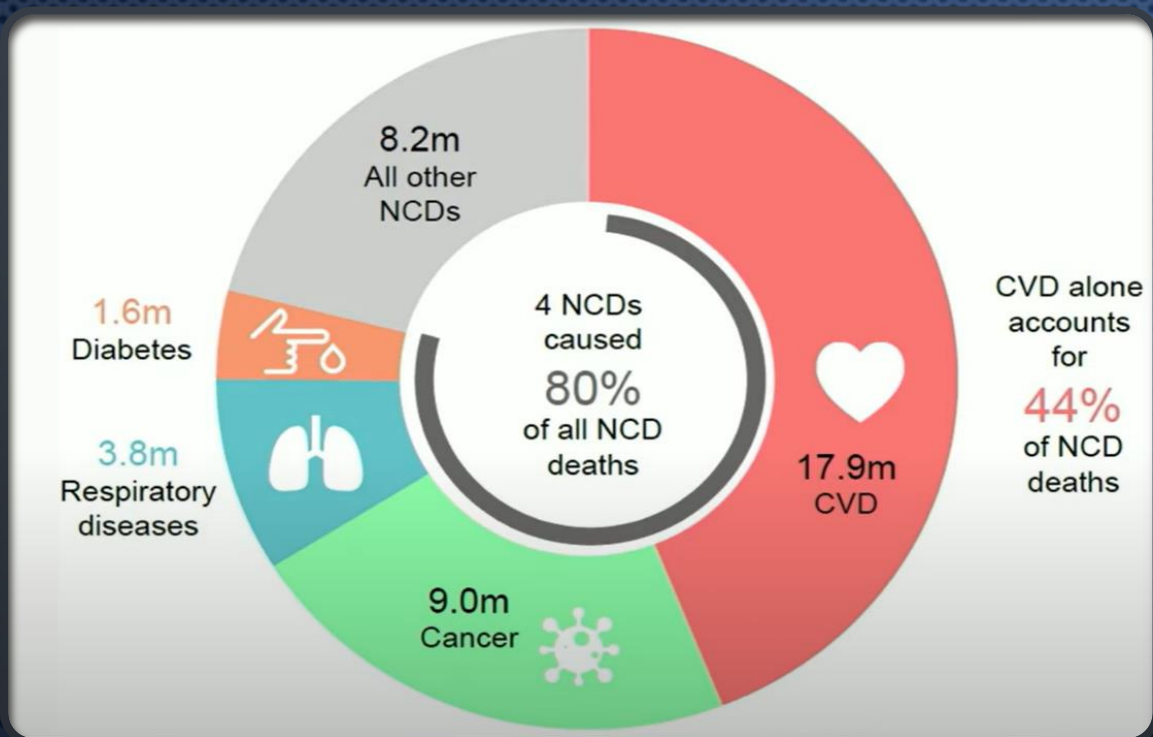
- BOTTOM-UP : MĚŘÍM VŠE A HLEDÁM ASOCIACE
- TOP-DOWN : VEZMU NEMOCNÉ A ZMĚŘÍM JEJICH MARKERY
- MEET-IN-THE-MIDDLE : AOP

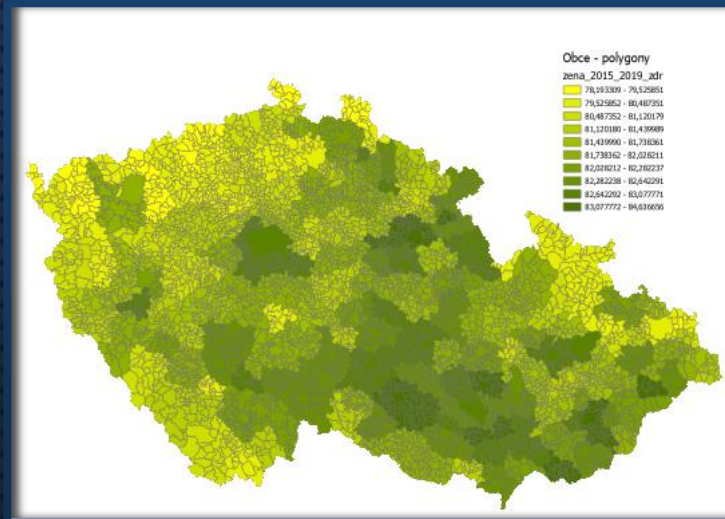
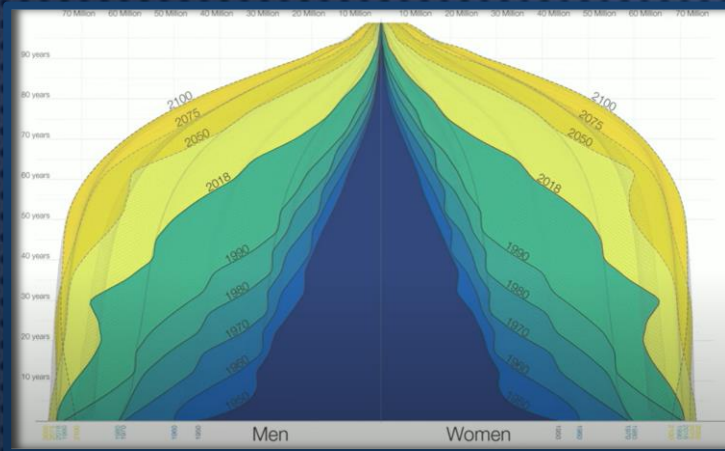
NEINFEKČNÍ ONEMOCNĚNÍ

WHO, 2023

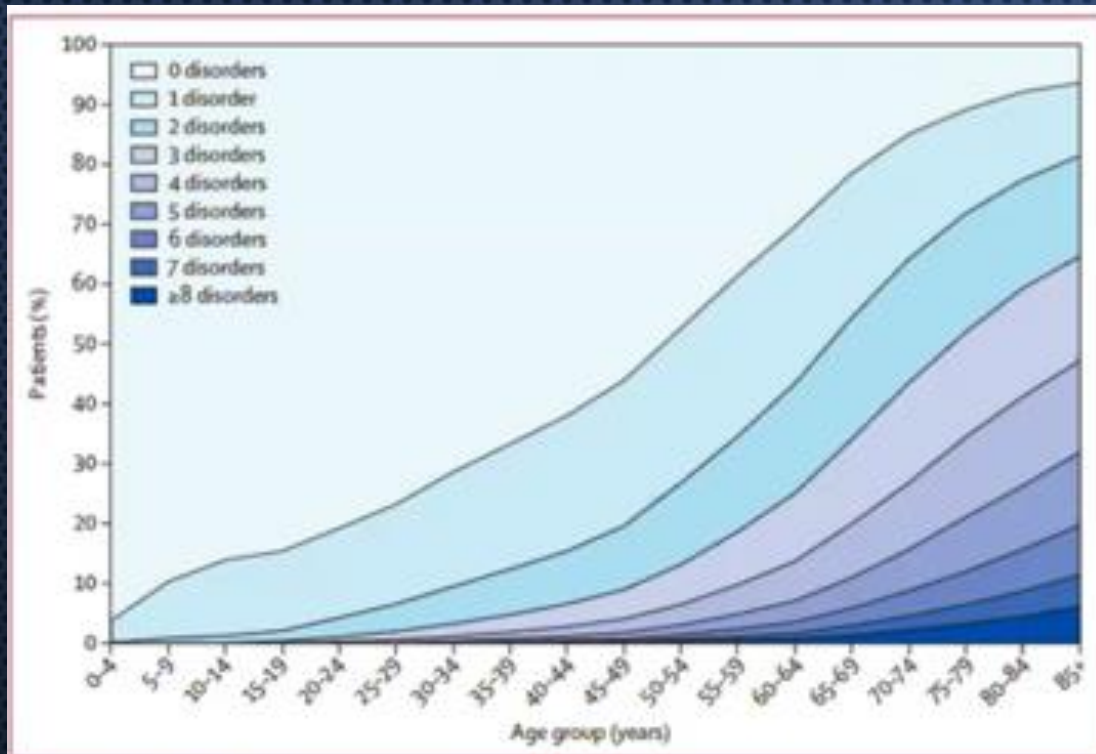
- 41 MILIONŮ ÚMRTÍ ROČNĚ (74%)
- 77% V NÍZKO A STŘEDNĚ PŘÍJMOVÝCH ZEMÍCH
- „KOMBINACE GENETICKÉHO, FYZIOLOGICKÉHO, ENVIRONMENTÁLNÍHO VLIVU A ŽIVOTNÍHO STYLU“
- JEDEN Z CÍLŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE JE POKLES NCD MEZI 30-70 ROKEM ŽIVOTA

AGING

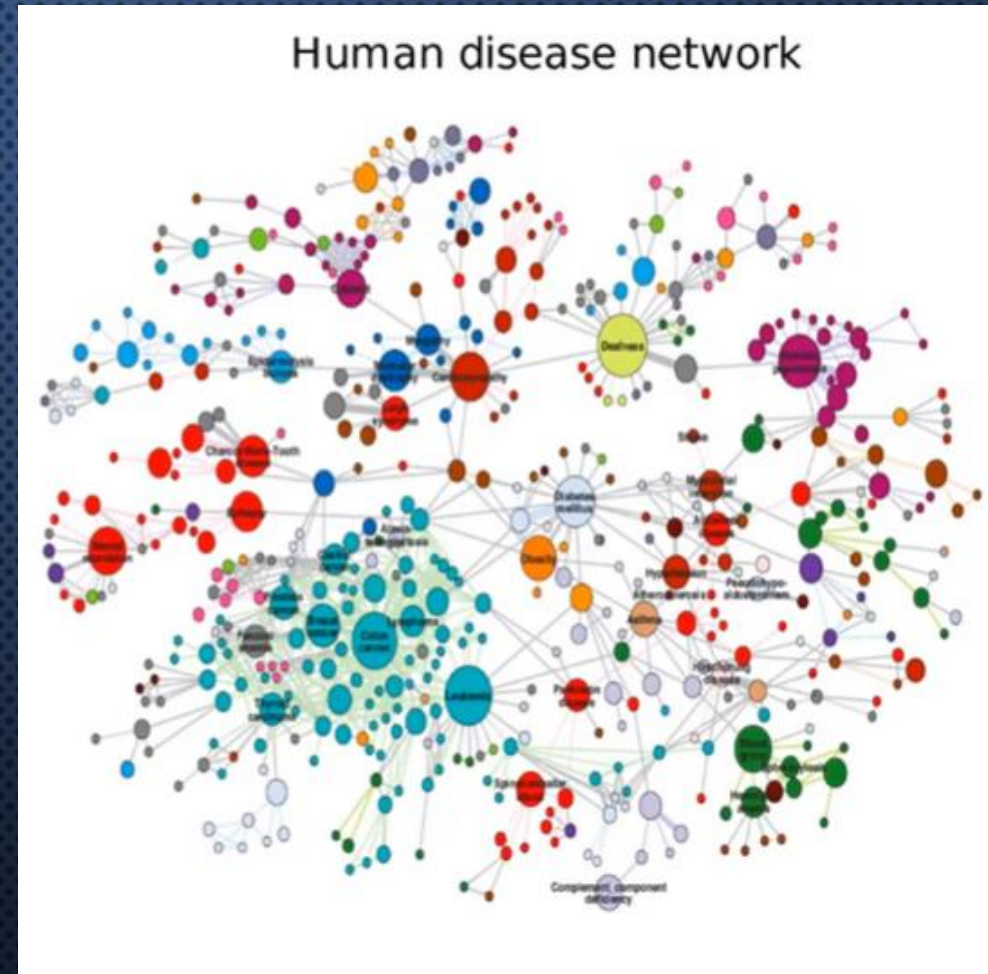

- VELKÝ NÁRŮST ONEMOCNĚNÍ JE SPOJENÝ SE STÁRNUTÍM POPULACE
- SES ROZDÍLY 10 A VÍCE LET
- DŮLEŽITÉ JSOU TZV. ROKY ZDRAVÉHO ŽIVOTA

MULTI-MORBIDITA

BARNET ET AL., LANCET, 2012

GENOM

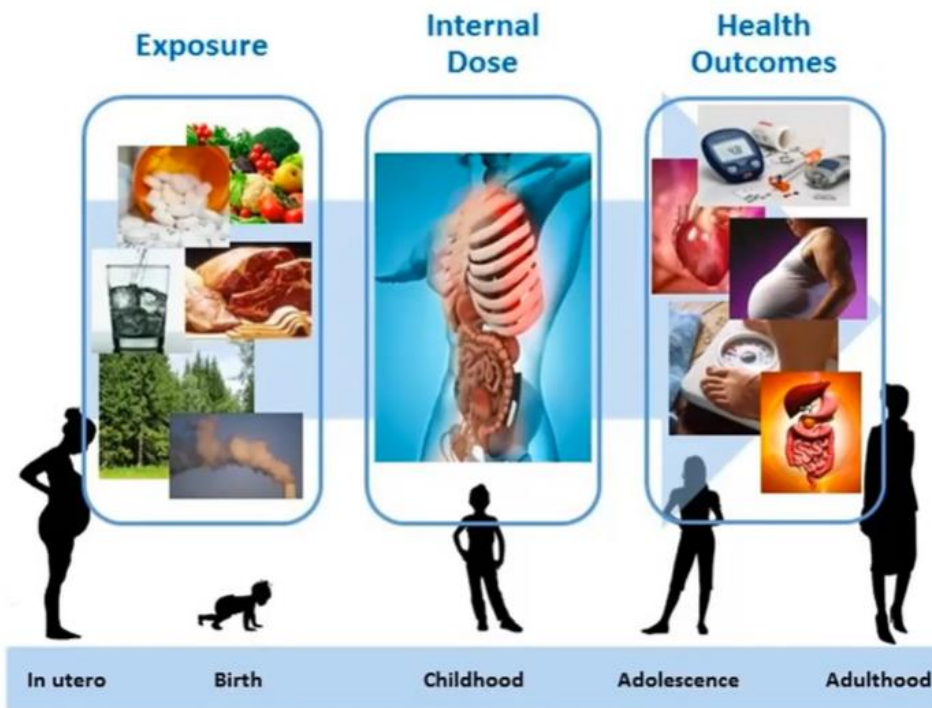
HUMAN GENOME PROJECT (HGP)

CRACKING DOWN
THE LIFE'S CODE

- CYTOSIN, GUANIN, ADENIN, TYMIN
- 6,4 MILIARDY PÍSMEN – 1 ČLOVĚK
- STABILNÍ A V PRŮBĚHU ČASU SE NEMĚNÍ

EXPOSOME

Human disease occurs from a cumulative, lifelong interaction of our genome with our environment

KK Dennis & DP Jones (2016) "The Exposome" American Biology Teacher 78:542-548

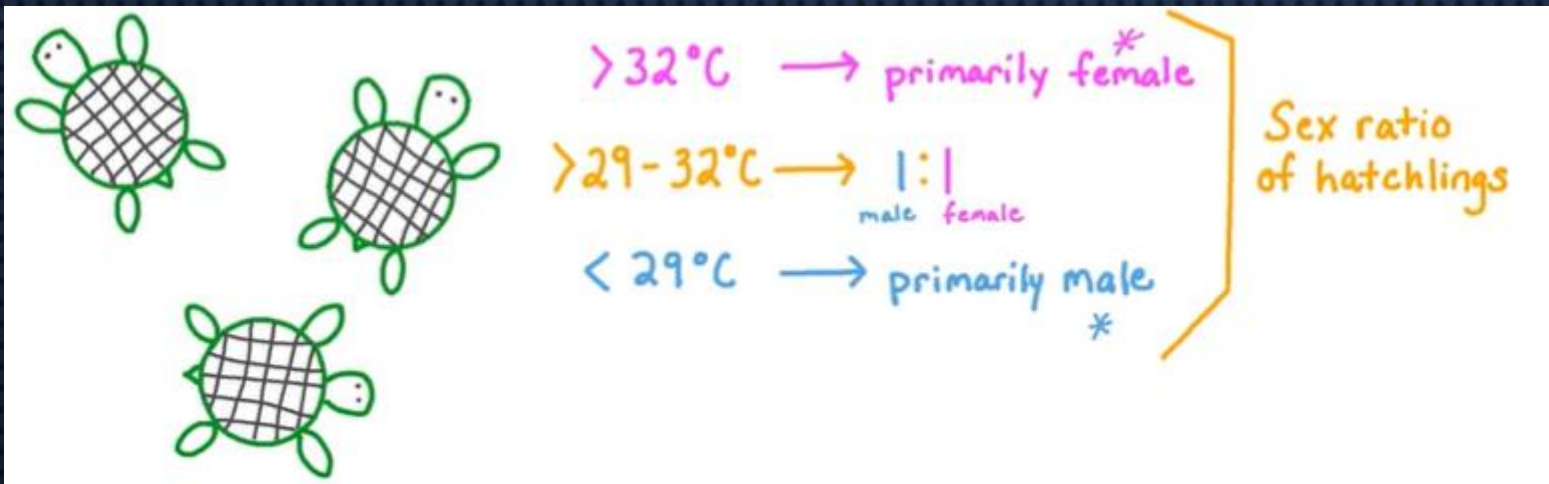

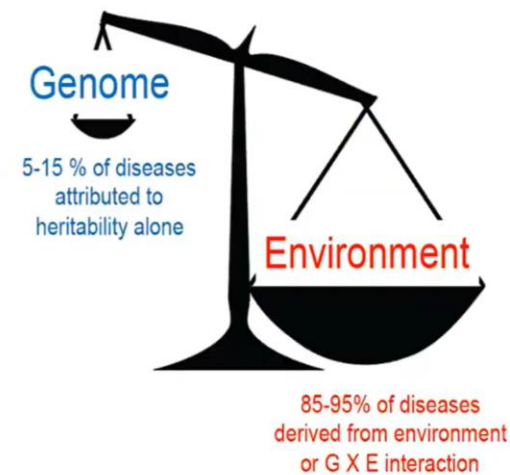
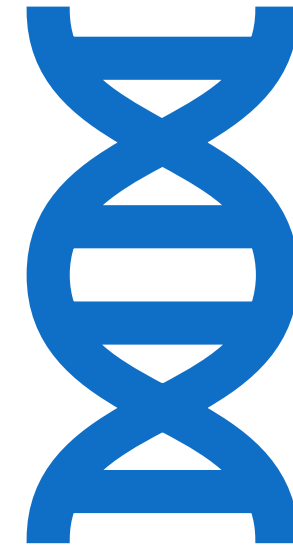
GENE-ENVIRONMENT INTERAKCE

- WILD(2005) : EXPOSOME IS CUMULATIVE LIFELONG EXPOSURES THAT COMPLEMENT GENOME IN ACCOUNTING FOR DISEASE
- JONES(2012) : ...AND BIOLOGIC RESPONSES.....

GENE-ENVIRONMENT INTERAKCE

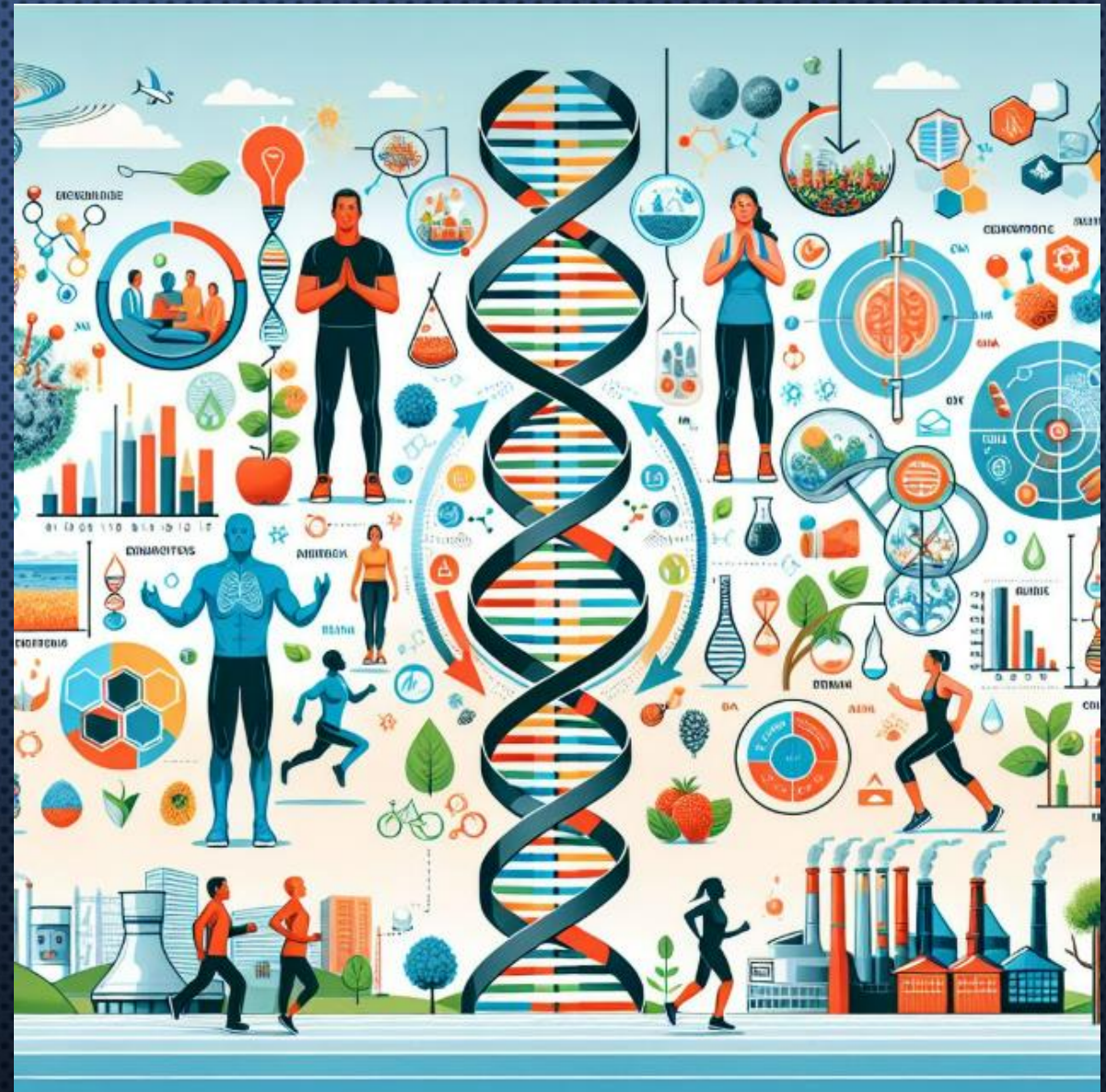
- EPIGENETICKÉ ZMĚNY : NEMĚNÍ GENY, ALE BLOKUJÍ JEJICH PŘEPIS
- ZMĚNY V SIGNÁLNÍCH DRAHÁCH : AKTIVACE SPECIFICKÝCH SIGNÁLNÍCH DRAH
- MODIFIKACE PROTEINOVÉ FUNKCE : MĚNÍ AKTIVITU ENZYMŮ A PROTEINŮ
- GENETICKÁ PREDISPOZICE

Smith (2010). Epidemiology, environment and disease risks. Science 330, 461

NATURE VS. NURTURE

- HUMAN GENOM PROJECT 1990-14.4. 2003 – VELKÝ ÚSPĚCH
- UKÁZALO SE ALE, ŽE K POROZUMĚNÍ NEMOCEM PŘISPÍVÁ POUZE ZLOMKEM RIZIKA
- EXPOSOME JE DYNAMICKÝ OPROTI STATICKÉMU GENOMU (ZRANITELNÁ OKNA)
- PROSTŘEDÍ OVLIVŇUJE GENY
- EXPOSOME NELZE JEDNODUŠE MĚŘIT, PROTOŽE JDE O MNOHO PROTICHŮDNÝCH I KORELUJÍCÍCH PROMĚNNÝCH

CHEMICKÉ LÁTKY V ČÍSLECH

200M

ODHADOVANÝ POČET LÁTEK

CELKOVÝ POČET CHEMICKÝCH LÁTEK, KTERÉ KDY EXISTOVALY.

360K

REGISTROVANÉ LÁTKY

POČET OFICIÁLNĚ REGISTROVANÝCH CHEMICKÝCH LÁTEK.

26K

REACH MONITOROVANÉ

LÁTKY SLEDOVANÉ SYSTÉMEM REACH PRO BEZPEČNOST.

LIDSKÝ METABOLISMUS A XENOBIOTIKA

ENZYMY

ČLOVĚK MÁ 75-100 ENZYMŮ PRO METABOLIZACI XENOBIOTIK.

MODIFIKACE

AŽ 5 MODIFIKACÍ NA JEDNÉ LÁTCE, CELKEM 1,800,000 VARIANT.

MIKROBIOTA

STŘEVNÍ MIKROBIOM TAKÉ OVLIVŇUJE METABOLISMUS XENOBIOTIK.

22

PŘÍNOSY POKROČILÝCH ANALYTICKÝCH METOD

1

KOMPLEXNÍ ANALÝZA

MĚŘENÍ ŠIROKÉ ŠKÁLY BIOMARKERŮ V JEDNOM VZORKU.

2

PROPOJENÍ EXPOZICE A METABOLITŮ

SPOJENÍ MEZI VNĚJŠÍ EXPOZICÍ A BIOLOGICKÝMI ZMĚNAMI.

3

PERSONALIZOVANÁ DIAGNOSTIKA

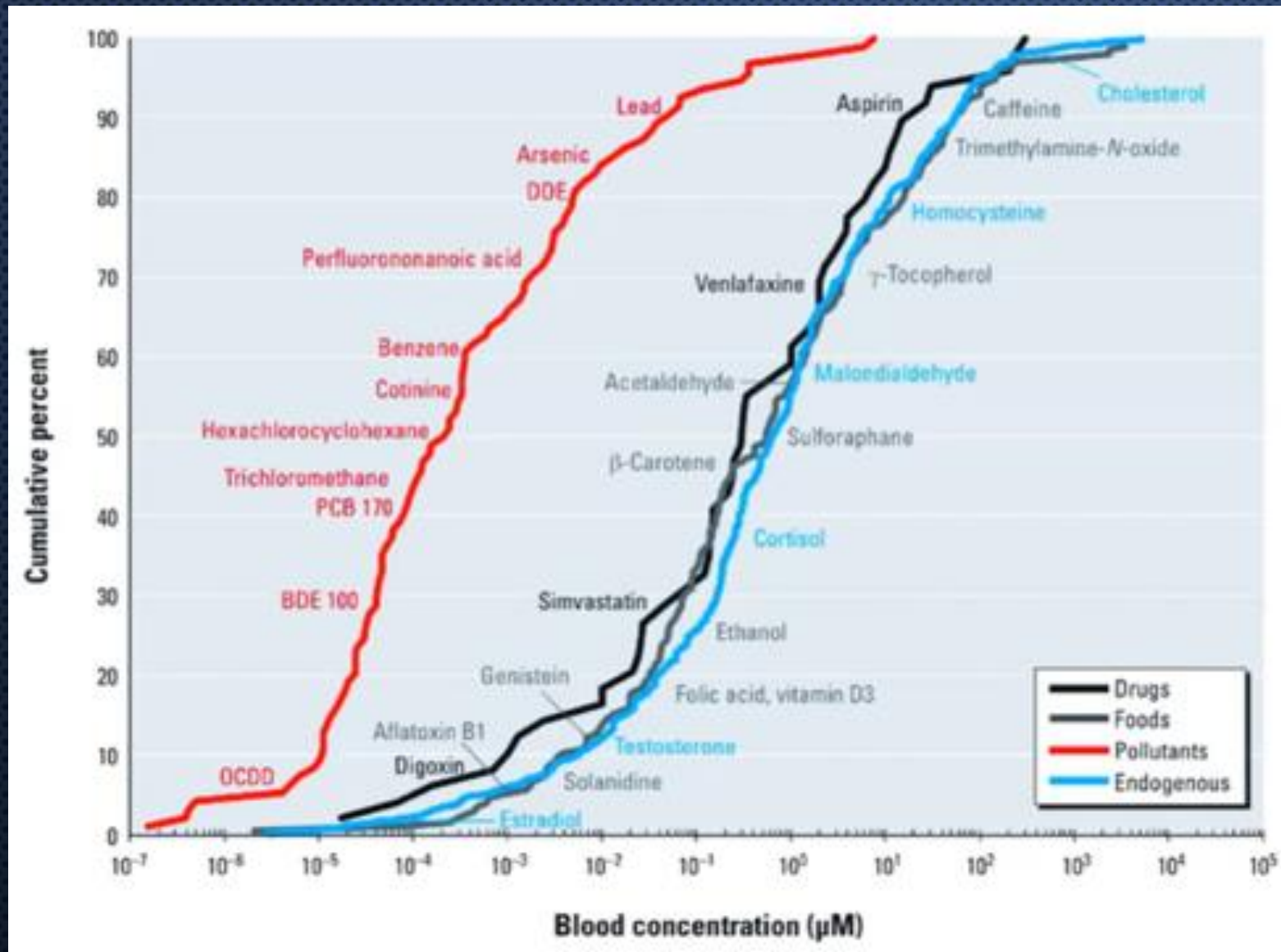
DETAILNÍ ANALÝZA INDIVIDUÁLNÍHO METABOLICKÉHO PROFILU.

4

OBJEVOVÁNÍ NOVÝCH BIOMARKERŮ

IDENTIFIKACE DŘÍVE NEZNÁMÝCH INDIKÁTORŮ ZDRAVOTNÍHO STAVU.

ANALYTICKÉ VÝZVY

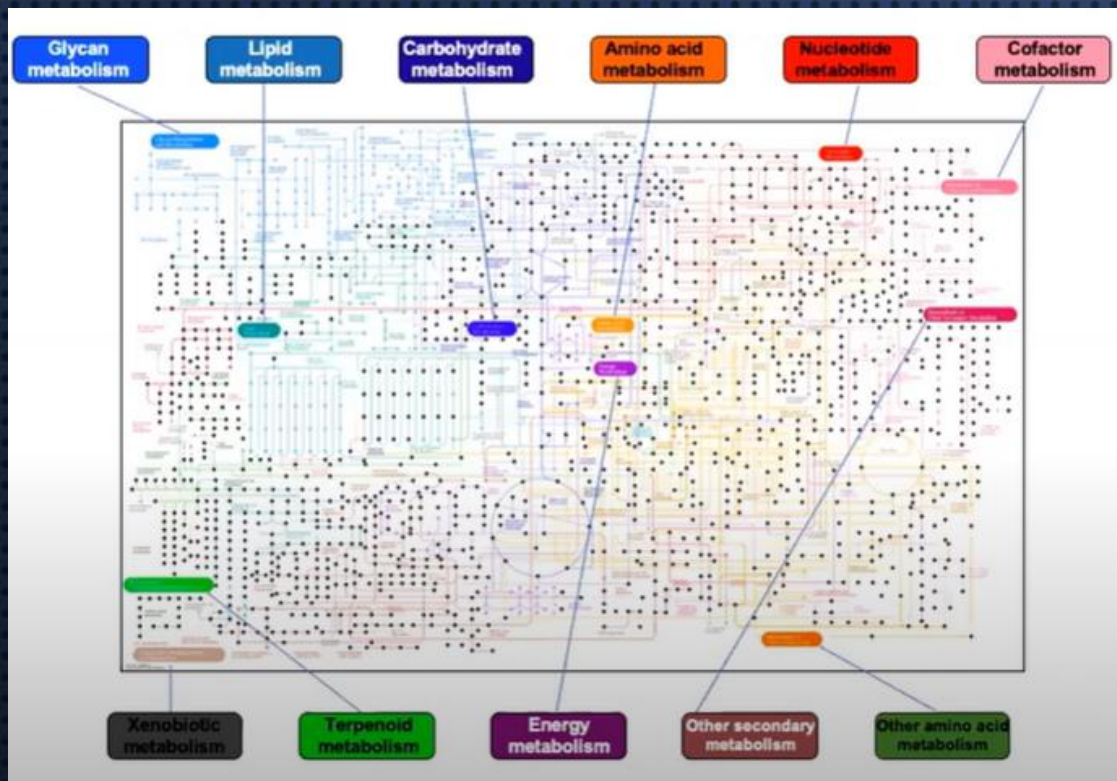

NOVÉ PŘÍSTUPY V ANALÝZE CHEMICKÝCH LÁTEK

- VYSOKOROZLIŠOVACÍ SPEKTROSKOPIE (HR-MS)
- KLÍČOVÁ PRO IDENTIFIKACI A KVANTIFIKACI TISÍCŮ LÁTEK SOUČASNĚ.

LAI ET AL., 2024

sampling & pretreatment

blood, urine, tissue; (water, air, dust) ...

chromatograph separation

GC, LC (RP, HILIC), ...

ionization

EI, CI, API (ESI, APCI, APPI, ...)

HRMS-based analysis

Orbitrap, time-of-flight (ToF), ...

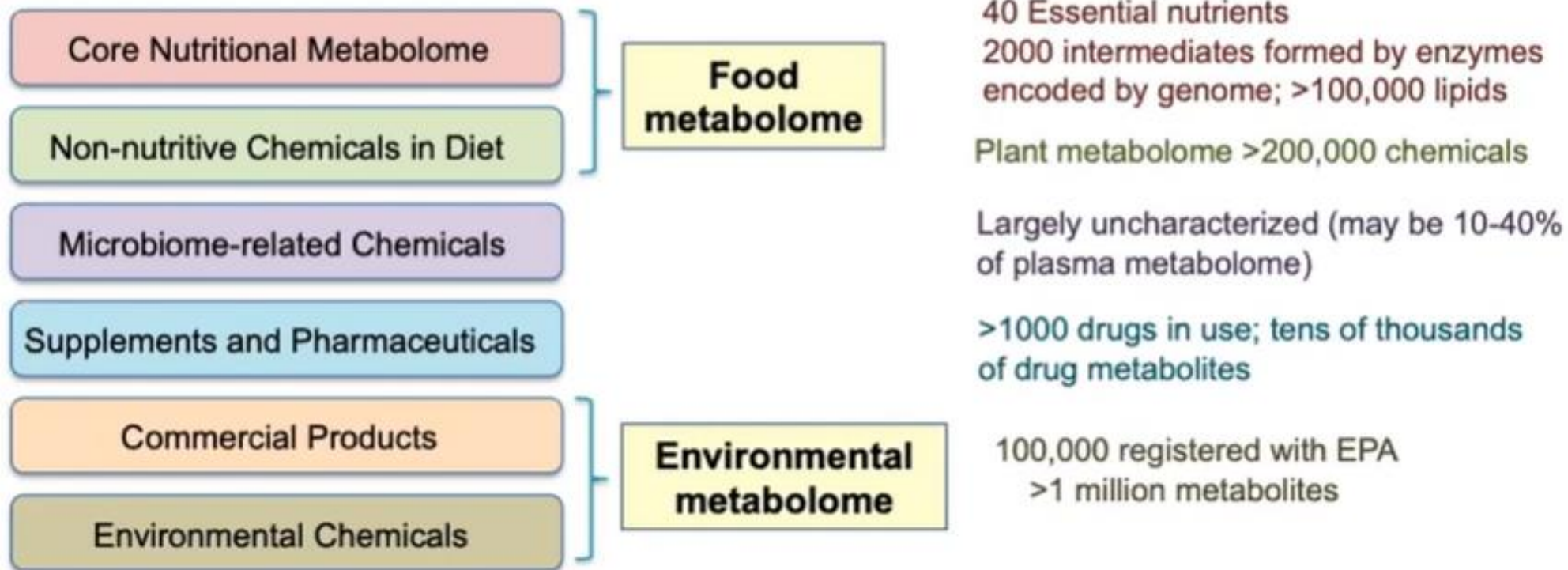

(a)

25

MUNI | RECETOX

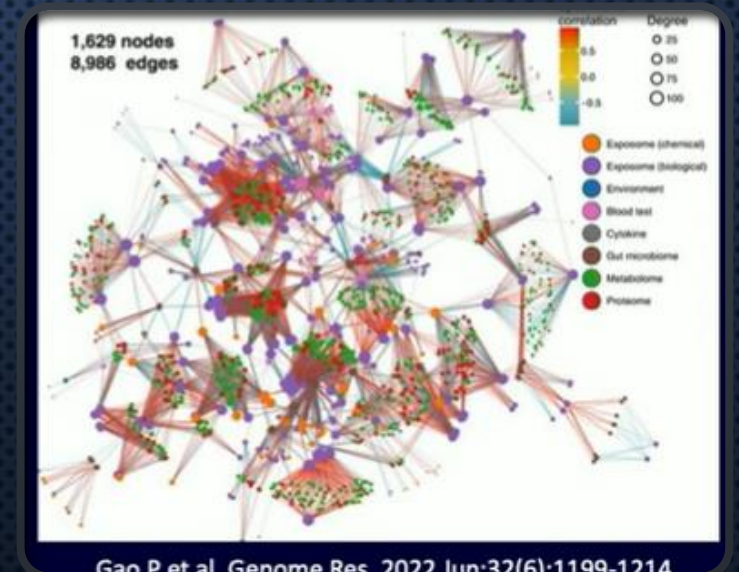
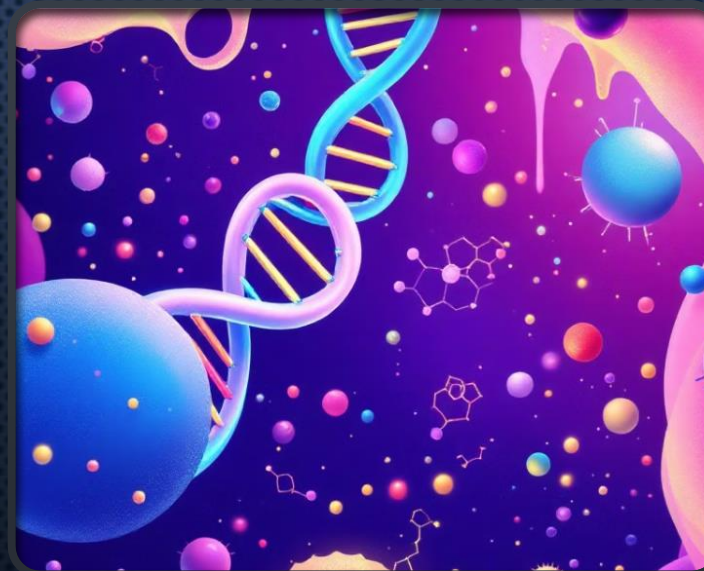
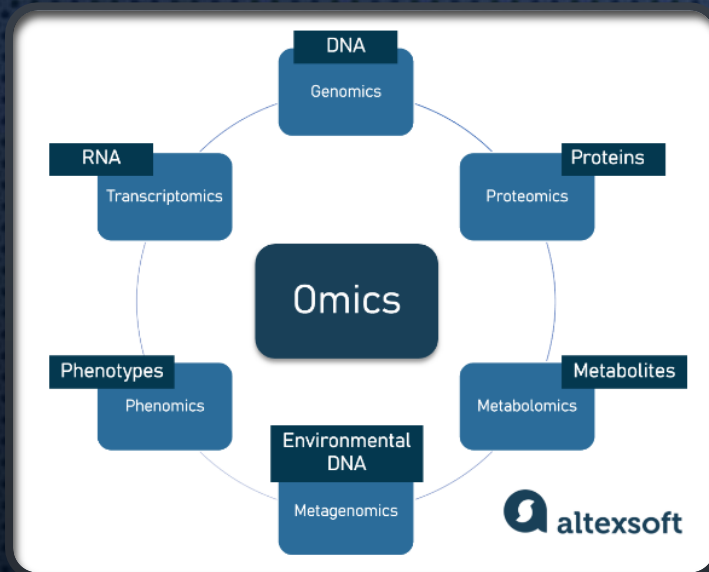
High-resolution mass spectrometry of human samples measures far more than intermediary metabolites

DP Jones, YH Park, TR Ziegler (2012) **Nutritional Metabolomics: Progress in Addressing Complexity in Diet and Nutrition** *Annu Rev Nutr* 32:183-202

OMICS PŘÍSTUPY V MODERNÍ BIOLOGII

OMICS PŘÍSTUPY SE ZABÝVAJÍ CHARAKTERIZACÍ A KVANTIFIKACÍ BIOLOGICKÝCH MOLEKUL, KTERÉ TVOŘÍ STRUKTURU, FUNKCI A DYNAMIKU ORGANISMŮ. ZÁHRNUJÍ GENOMIKU, PROTEOMIKU, METABOLOMIKU, TRANSKRIPTOMIKU A DALŠÍ.

GENOMIKA: STUDIUM KOMPLETNÍ SADY GENŮ

ZAMĚŘENÍ NA STRUKTURU GENOMŮ

GENOMIKA ANALYZUJE KOMPLETNÍ SADU GENŮ ORGANISMŮ.

IDENTIFIKACE GENOVÝCH FUNKCÍ

POMÁHÁ POCHOPIT GENETICKÉ ZÁKLADY NEMOCÍ.

VÝVOJ NOVÝCH LÉČEBNÝCH METOD

VYUŽÍVÁ SE K TVORBĚ INOVATIVNÍCH TERAPEUTICKÝCH PŘÍSTUPŮ.

TRANSKRIPTOMIKA, EPIGENETIKA : ANALÝZA GENOVÉ EXPRESE

- TRANSKRIPTOM
- SOUBOR VŠECH RNA MOLEKUL V BUŇCE V DANÝ OKAMŽIK.
- JAK JE PŘEPISOVÁNA DNA A JAK JSOU DANÉ TRANSKRIPTY REGULOVÁNY

- EPIGENOM
- ZMĚNY V EXPRESI, KTERÉ NEJSOU ZPŮSOBENÉ ZMĚNOU SEKVENCE
- CHEMICKÉ MODIFIKACE DNA (METYLACE, MODIFIKACE HISTONŮ)

METAGENOMIKA: MIKROBIÁLNÍ KOMUNITY

- ANALYZUJE GENETICKÝ MATERIÁL Z ENVIRONMENTÁLNÍCH NEBO KLINICKÝCH VZORKŮ
- PŮDA, VODA, TRÁVICÍ TRAKT, LIDSKÁ KŮŽE, PRACH
- DŘÍVE POUZE TY CO SE DALY KULTIVOVAT

METABOLOMIKA: ANALÝZA METABOLICKÝCH PROCESŮ

STUDIUM METABOLOMŮ

ZKOUMÁ KOMPLETNÍ SADU METABOLITŮ V BUŇKÁCH.
(SOUBORU VŠECH MALÝCH MOLEKULÁRNÍCH SLOUČENIN (METABOLITŮ))

IDENTIFIKACE BIOMARKERŮ

POMÁHÁ ODHALIT BIOMARKERY RŮZNÝCH NEMOCÍ.

ANALÝZA METABOLICKÝCH ZMĚN

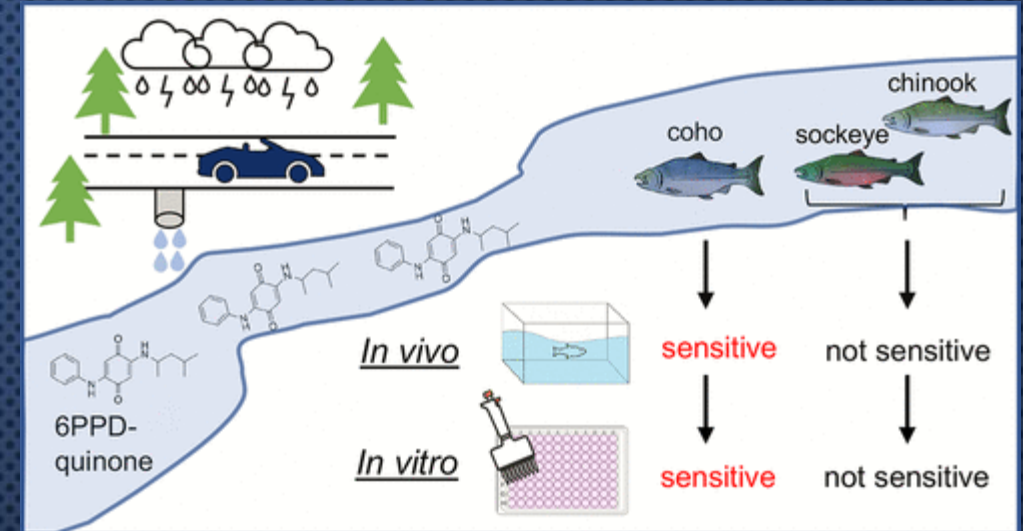
SLEDUJE METABOLICKÉ ZMĚNY SPOJENÉ S RŮZNÝMI ZDRAVOTNÍMI STAVY.

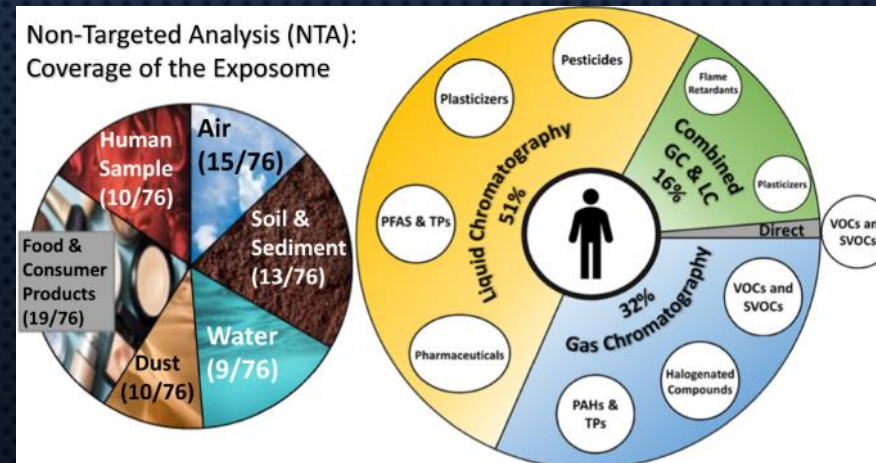

NON-TARGET ANALÝZA

- KOMPLEXNÍ SPEKTRA
- BIOINFORMATICKÉ NÁSTROJE (KNIHOVNY SPEKTER)
- IDENTIFIKACE NOVÝCH KONTAMINANTŮ
- PŘÍPAD LOSOSŮ COHO : 6PPD-CHINON
- PFAS
- PŘÍSADY DO PLASTŮ

GREER ET AL., ESTL, 2023

MANZ ET AL., JESEE, 2023

STATISTICKÉ TECHNIKY

- EXPOSOME-HEALTH ASSOCIATIONS
- KONCEPT SINGLE-EXPOSURE STUDIES
  - SELEKTIVNÍ REPORTING – PUBLIKAČNÍ BIAS (POZITIVNÍ)
  - NENÍ KOREKCE NA MULTIPLE-TESTING
  - NEBERE ČASTO V POTAZ KONFOUNDING
  - MIXTURE EFEKT CHYBÍ
- SMĚSI A MULTIOMICS
  - 100 A VÍCE PROMĚNNÝCH (DIMENSION REDUCTIONS)
  - INTERKORELACE HODNĚ PROMĚNNÝCH
  - MISSING DATA
  - INTERAKCE
- REXPOSOME PACKAGE R

approaches for exposomics insights

ExWAS

- discovery
- replication
- sensitivity analysis

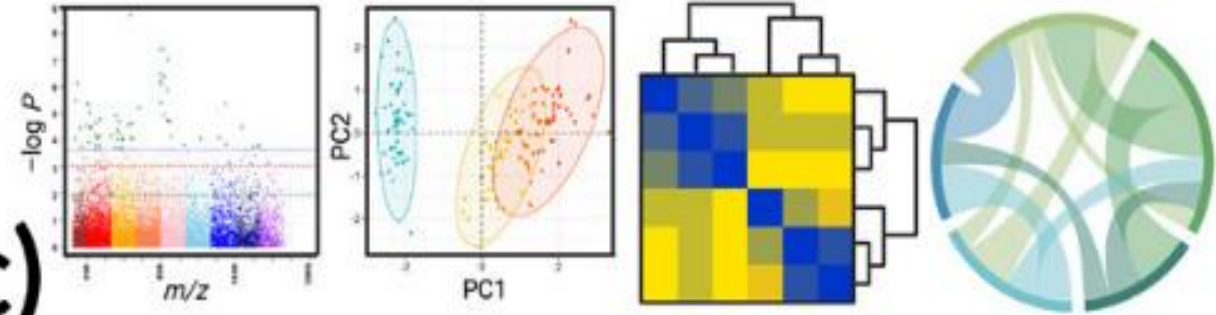
Mixtures

- clustering / classification
- BKMR
- WQS

Multi-omics

- interaction
- mediation / latent variables
- Mendelian Randomization

(c)

LAI ET AL., 2024

JEDNOROZMĚRNÉ STATISTICKÉ PŘÍSTUPY

- UNIVARIAČNÍ ANALÝZY
  - VZTAHY MEZI EXPOZICEMI A FENOTYPY ONEMOCNĚNÍ SE OBVYKLE NEJPRVE POSUZUJÍ POMOCÍ JEDNOROZMĚRNÝCH STATISTICKÝCH PŘÍSTUPŮ
- KOREKCE NA VÍCENÁSOBNÉ SROVNÁNÍ
  - JSOU POVAŽOVÁNY ZA CITLIVÉ A ROBUSTNÍ A STÁLE ZŮSTÁVAJÍ JEDNOU Z NEJPOUŽÍVANĚJŠÍCH METOD V EXWAS
- NEZÁVISLÉ PROMĚNNÉ
  - KAŽDÁ JEDNOTLIVÁ EXPOZICE SE BERE JAKO NEZÁVISLÁ PROMĚNNÁ, KTEROU JE TŘEBA SPOJIT S VÝSLEDKEM ONEMOCNĚNÍ

VÍCEROZMĚRNÉ PŘÍSTUPY A REDUKCE DIMENZIONALITY

1

POTŘEBA VÍCEROZMĚRNÝCH PŘÍSTUPŮ

K PRONIKNUTÍ DO ÚČINKŮ A INTERAKCÍ JSOU ZAPOTŘEBÍ VÍCEROZMĚRNÉ PŘÍSTUPY.

2

PŘEKONÁNÍ VYSOKÉ DIMENZIONALITY DAT

K PŘEKONÁNÍ PROBLÉMU VYSOKÉ DIMENZIONALITY DAT, KDE PREDIKTORY (ZÁZNAMY Z HRMS) VYSOCE PŘEVYŠUJÍ POČET POZOROVÁNÍ, BY MĚLY BÝT POUŽITY PŘÍSTUPY KE SNÍŽENÍ DIMENZIONALITY.

3

METODY REDUKCE DIMENZE

NAPŘÍKLAD ANALÝZA HLAVNÍCH KOMPONENT [PCA], FAKTORIZACE NEZÁPORNÝCH MATIC [NMF], ABY SE SNÍŽIL ŠUM A ZACHYTLA PODSTATA VARIABILITY V DATECH.

4

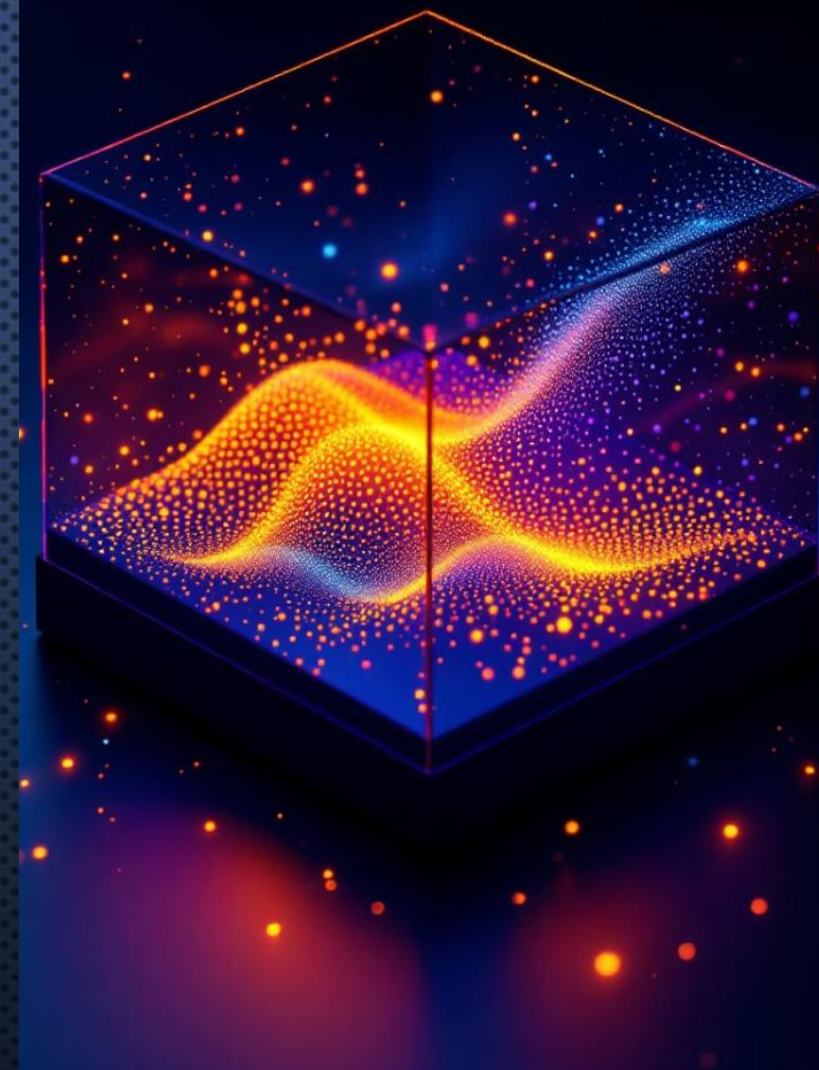
VÝHODY REDUKCE DIMENZE

TAKOVÁ REDUKCE DIMENZE USNADŇUJE EXTRAKCI RYSŮ (FEATURES), KLASIFIKACI A VIZUALIZACI, NEBOŽ SE VYUŽÍVÁ KE ZKOUMÁNÍ STRUKTURY:

JEDNÉ MATICE (UNSUPERVISED METODY)

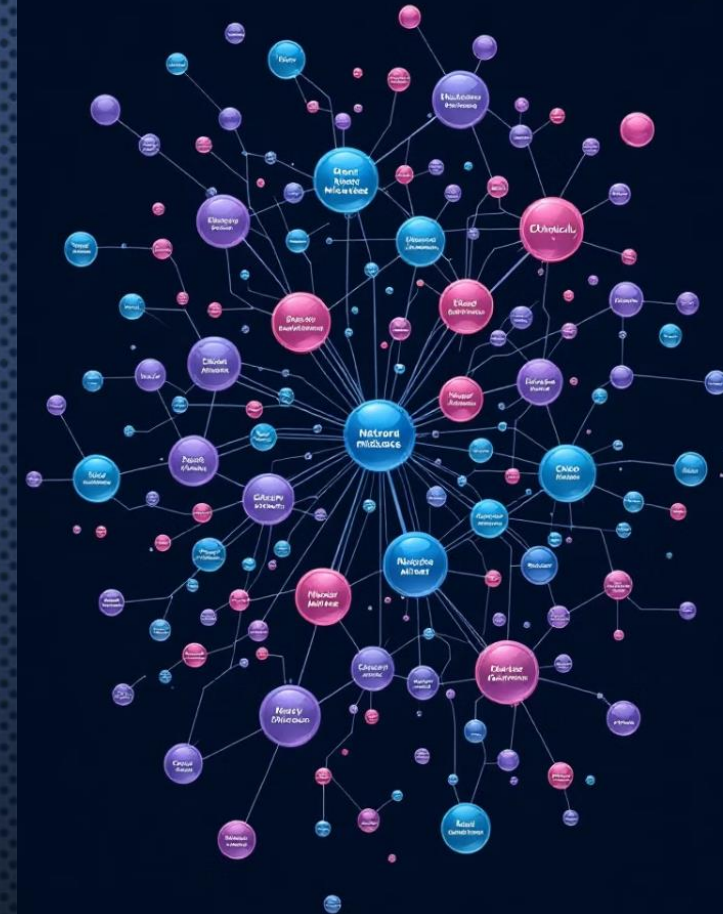
K ODHADU VZTAHU MEZI EXPOZICEMI (JEDNA MATICE)

A VÝSTUPY (SUPERVISOVANÉ METODY).

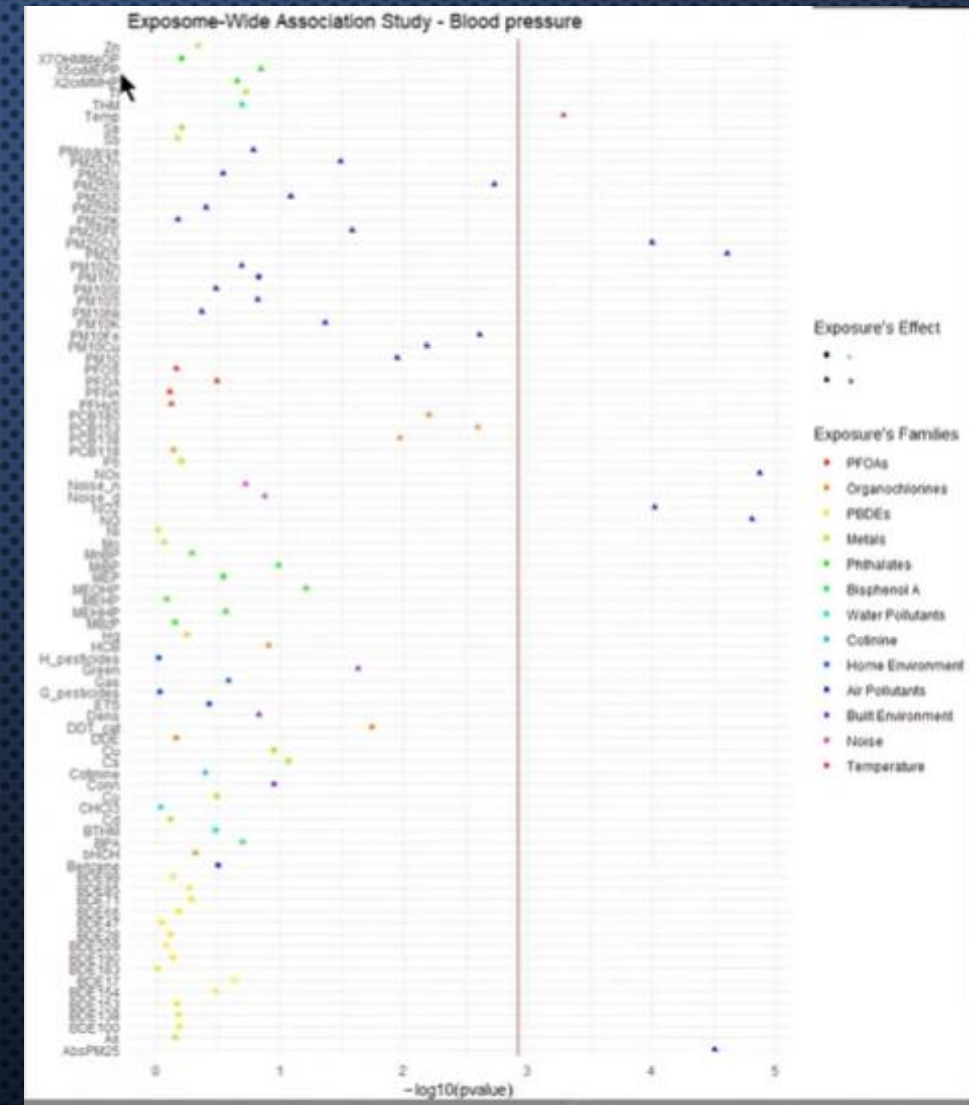
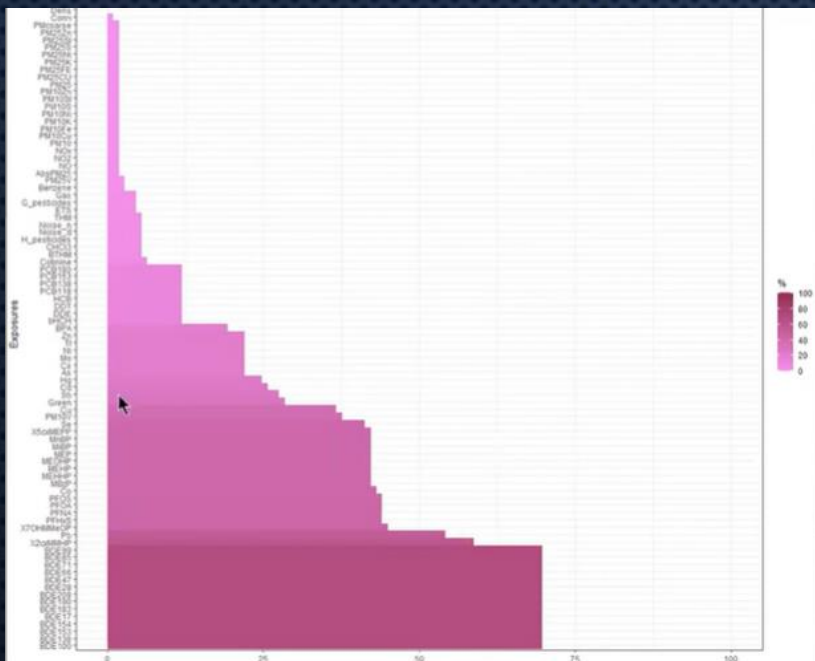
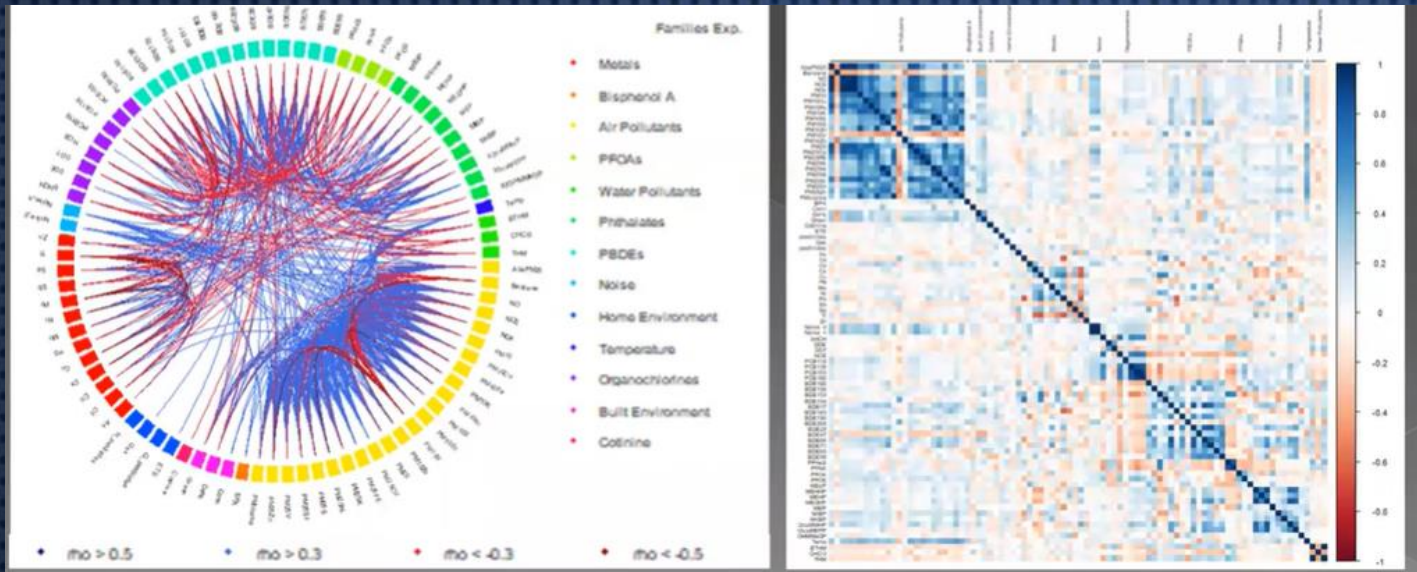

SMĚSNÉ MODELY

- BAYESIAN KERNEL MACHINE REGRESSION (BKMR)
- WEIGHTED QUANTILE SUM (WQS)
- BAYESIAN HIERARCHICAL MODELS (POKUD JE V DATECH PODEZŘENÍ NA HIERARCHICKOU STRUKTURU).
- SKUPINOVÉ EFEKTY
  - PENALIZAČNÍ METODY (ELASTIC NET, HORSESHOE REGRESSION)
  - BKMR, WQS, RANDOM FOREST
- HLEDÁNÍ ZNAKŮ A BIOMARKERŮ
  - MACHINE LEARNING
    - RANDOM FOREST
    - GRADIENT BOOSTING
    - SUPPORT VECTOR MACHINE
    - NEURAL NETWORKS

REXPOSOME PACKAGE

STUDIE V EPIDEMIOLOGII:

PRŮŘEZOVÉ STUDIE: RYCHLÝ PŘEHLED

JEDNORÁZOVÝ SBĚR DAT

DATA O EXPOZOMU A ZDRAVOTNÍCH VÝSLEDKÁCH SE SBÍRAJÍ V JEDNOM ČASOVÉM BODĚ.

OKAMŽITÝ OBRAZ POPULACE

POSKYTUJE PŘEHLED O VZTAHU MEZI EXPOZOMICKÝMI FAKTORY A ZDRAVOTNÍMI VÝSLEDKY.

OMEZENÍ KAUZALITY

RIZIKO REVERZNÍ KAUZALITY A ZKRESLENÍ ZAVÁDĚJÍCÍMI FAKTORY JE VYSOKÉ.

PŘÍPADY A KONTROLY: EFEKTIVNÍ PRO VZÁCNÁ ONEMOCNĚNÍ

METODIKA

POROVNÁVÁ HISTORII EXPOZICE JEDINCŮ S URČITÝM ONEMOCNĚNÍM (PŘÍPADY) S TĚMI BEZ NĚJ (KONTROLY).

VÝHODY

RELATIVNĚ JEDNODUCHÉ A LEVNÉ. EFEKTIVNÍ PRO STUDIUM VZÁCNÝCH ONEMOCNĚNÍ.

NEVÝHODY

MOŽNÉ ZKRESLENÍ NEZNÁMÝMI FAKTORY. OMEZENÁ SCHOPNOST URČIT KAUZALITU.

KOHORTOVÉ STUDIE: DLOUHODOBÉ SLEDOVÁNÍ

1

ZAHÁJENÍ STUDIE

SKUPINA JEDINCŮ JE VYBRÁNA A ZAČÍNÁ SE SLEDOVAT V ČASE.

2

PRŮBĚŽNÉ HODNOCENÍ

SLEDUJE SE VZTAH MEZI EXPOZICEMI A ZDRAVOTNÍMI VÝSLEDKY PO DELŠÍ DOBU.

3

ANALÝZA VÝSLEDKŮ

UMOŽŇUJE STUDIUM DLOUHODOBÝCH ÚČINKŮ A KRITICKÝCH OBDOBÍ V ŽIVOTNÍM CYKLU.

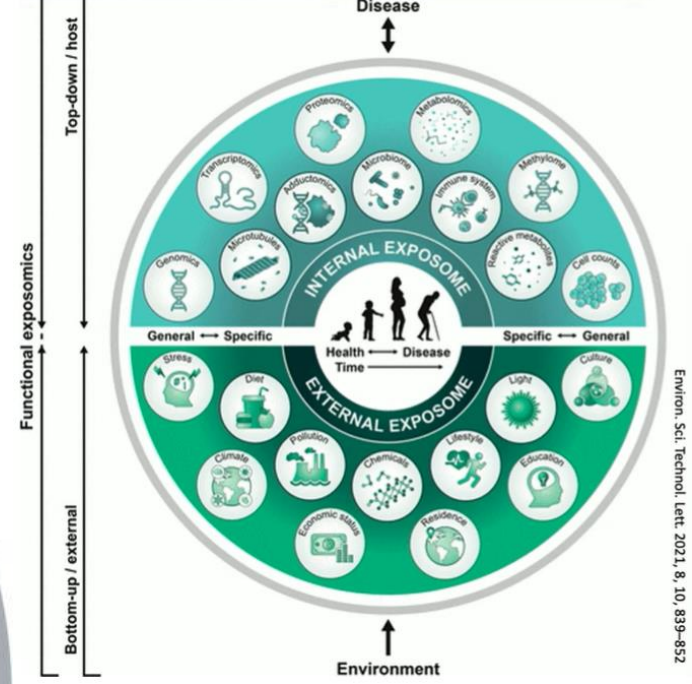
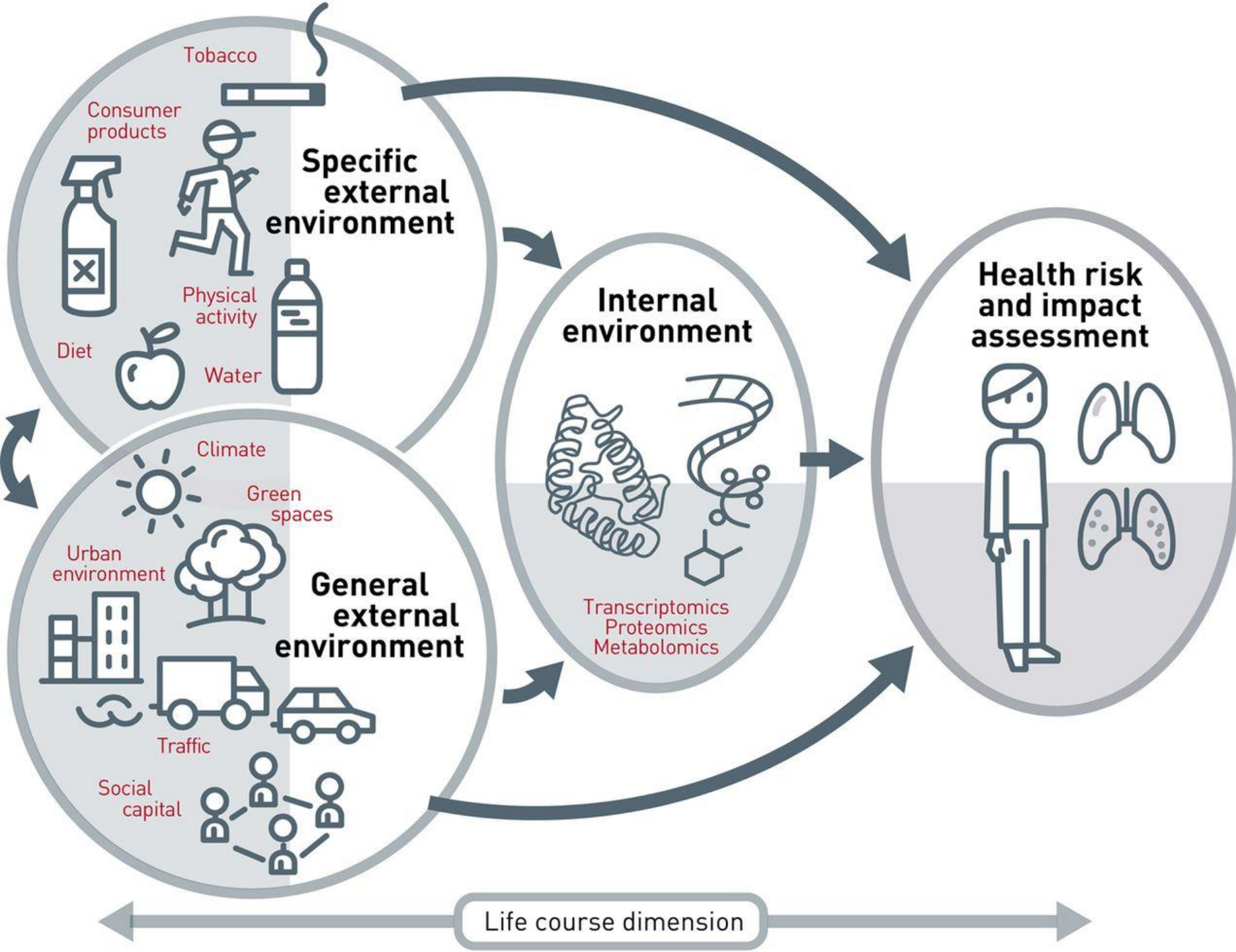
VNOŘENÉ PŘÍPADOVÉ KONTROLY: HYBRIDNÍ PŘÍSTUP

44

MUNI | RECETOX

TENTO DESIGN NABÍZÍ EFEKTIVNÍ VYUŽITÍ ZDROJŮ PŘI ZACHOVÁNÍ SILNÝCH STRÁNEK OBOU PŘÍSTUPŮ.

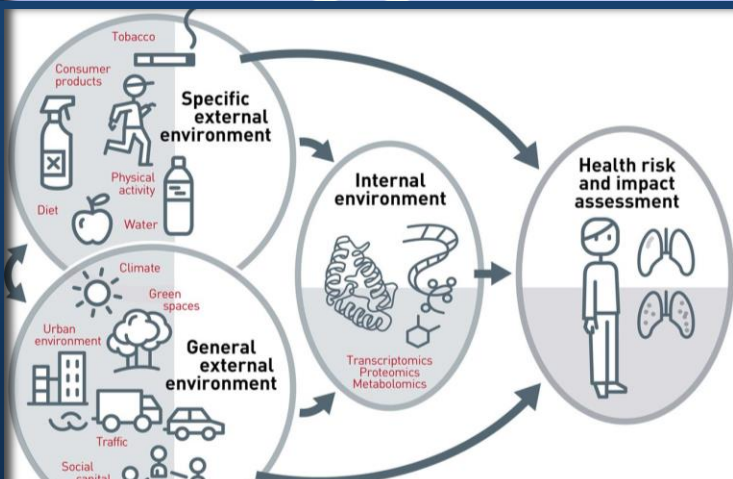
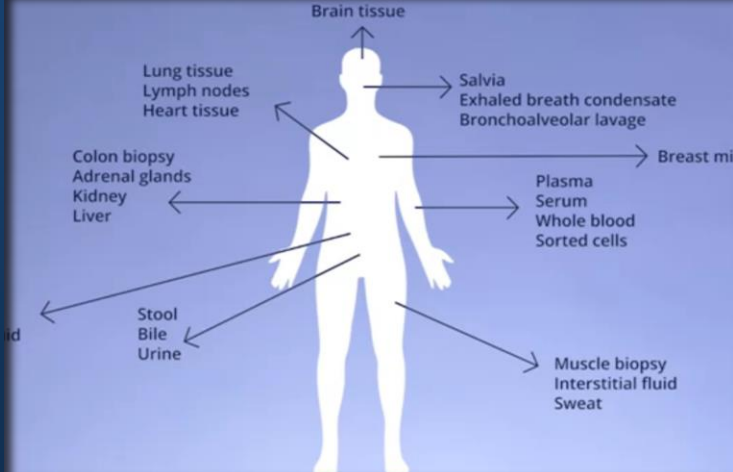
Environ. Sci. Technol. Lett. 2021, 8, 10, 839-852

INDIVIDUÁLNÍ EXTERNÍ EXPOSOME

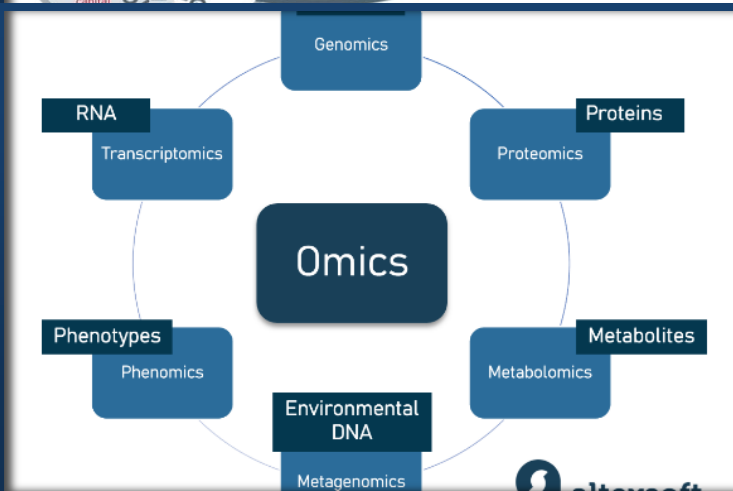
- KOUŘENÍ, DIETA, FYZ. AKTIVITA
- PŘEVÁŽNĚ POMOCÍ DOTAZNÍKOVÝCH ŠETŘENÍ
- S INTERNÍM EXPOSOMEM SE DAJÍ NĚKTERÉ VĚCI BIOMARKEROVĚ VALIDOVAT (COTININE...)
- S EXTERNÍM MODERNĚ DOPLŇOVANÉ INDIVIDUÁLNÍMI CHARAKTERISTIKAMI (POHYB, INHALACE)
- MIKROBIOM! VE SVÉ PODSTATĚ VNĚJŠÍ EXPOSOME

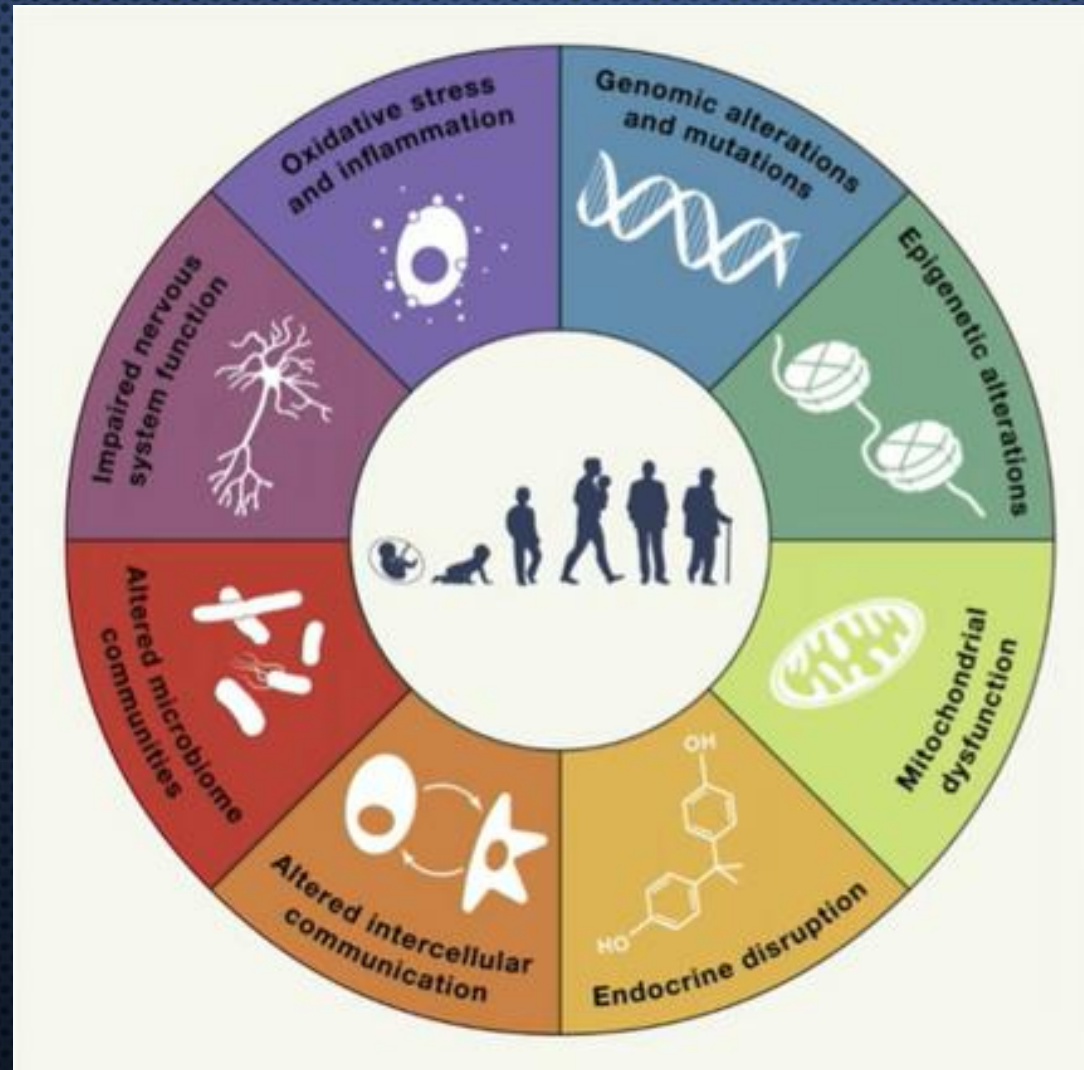
INTERNÍ EXPOSOME

ZAHRNUJE VŠECHNY VNITŘNÍ PROCESY, KTERÉ OVLIVŇUJÍ, JAK TĚLO ABSORBUJE, METABOLIZUJE A ELIMINUJE RŮZNÉ LÁTKY

CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY EFEKTŮ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

PETERS, CELL, 2021

OBEČNÝ EXTERNÍ EXPOSOME (SPOLEČNÝ)

- LÁTKY ZNEČIŠŤUJÍCÍ VENKOVNÍ OVZDUŠÍ
- HLUK A MĚSTSKÉ PROSTŘEDÍ (VČ. SOCIÁLNÍHO)
- ZÍSKÁVÁNÍ PŘEVÁŽNĚ POMOCÍ MĚŘENÍ A RŮZNÝCH MAPOVACÍCH TECHNIK

URBÁNNÍ EXPOSOME

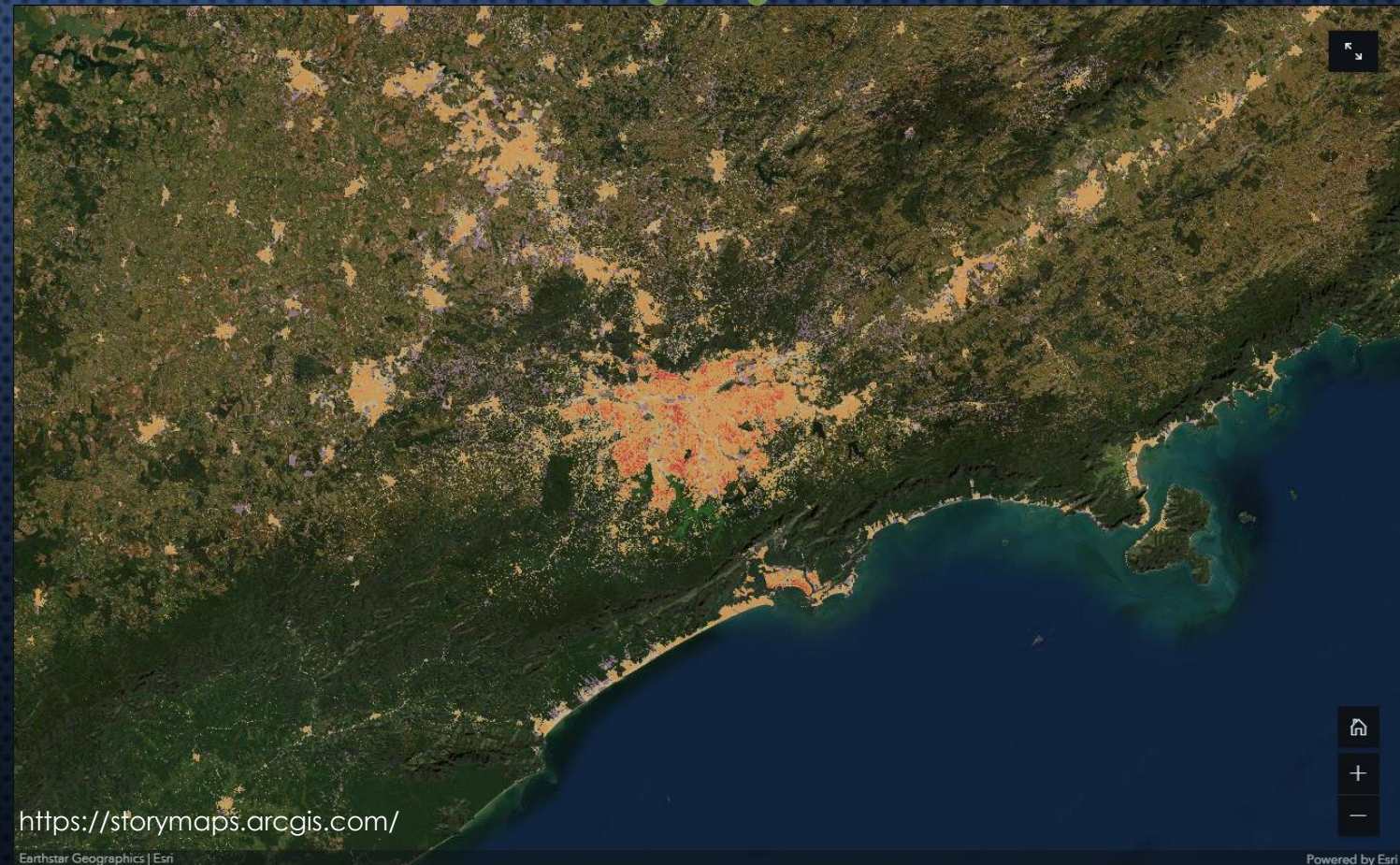
RŮST MĚST

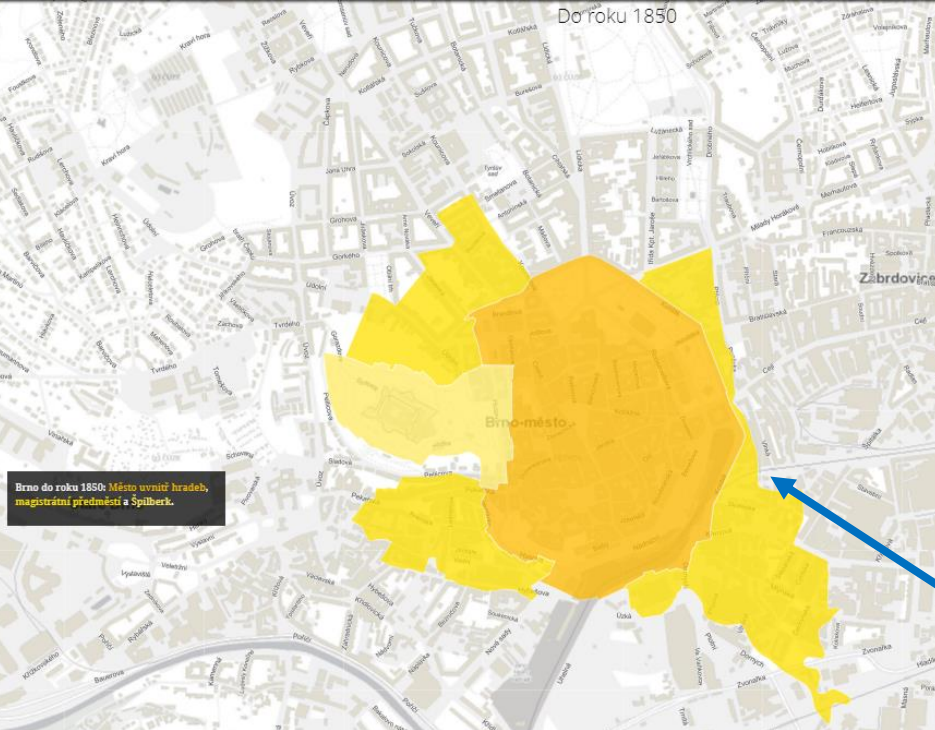
- DŘÍVE OMEZENÉ ZDROJE, LIDSKÁ A ZVÍŘECÍ SÍLA
- MAX. 10% OBYVATEL VE MĚSTECH
- VYNÁLEZY ÚČINNÝCH STROJŮ A NOVÝCH ZDROJŮ AŽ V 19.STOLETÍ

30 km

- SAO PAULO:

- 1905
- 1929
- 1949
- 1974
- 2016

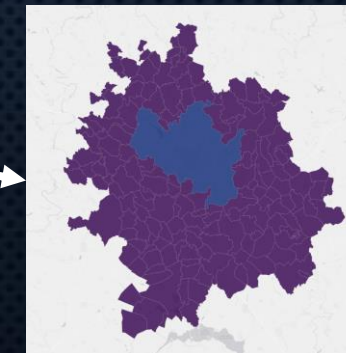
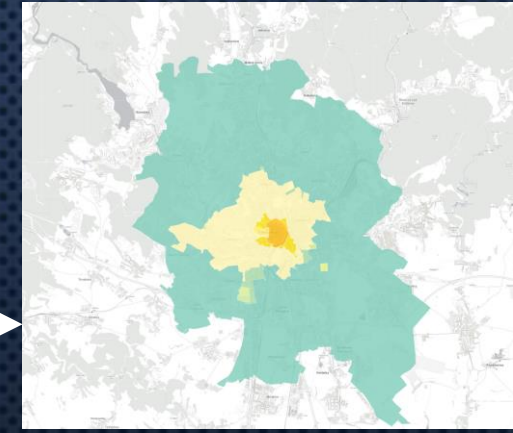
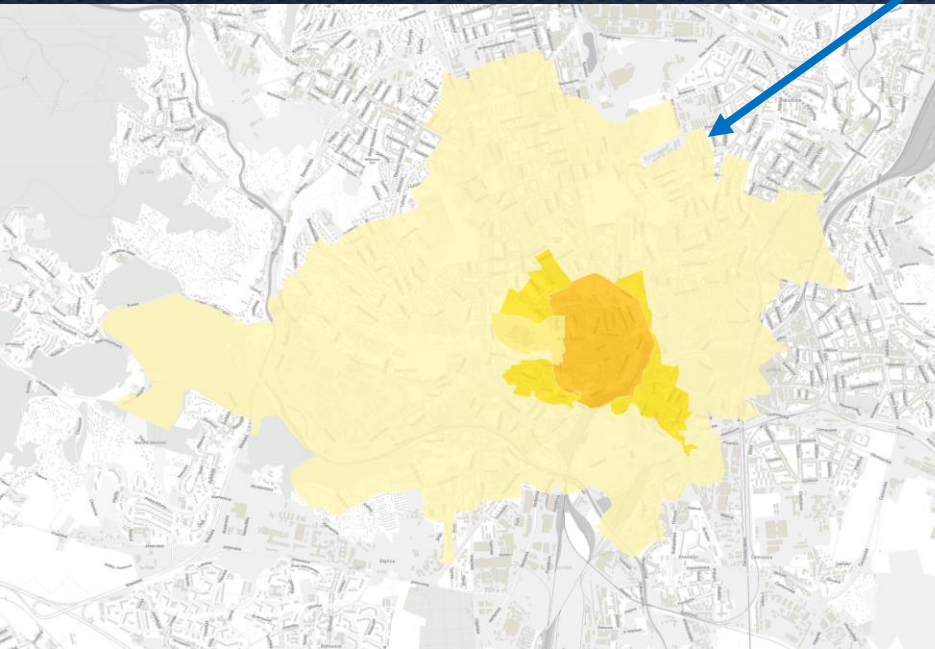

B | R | N | O

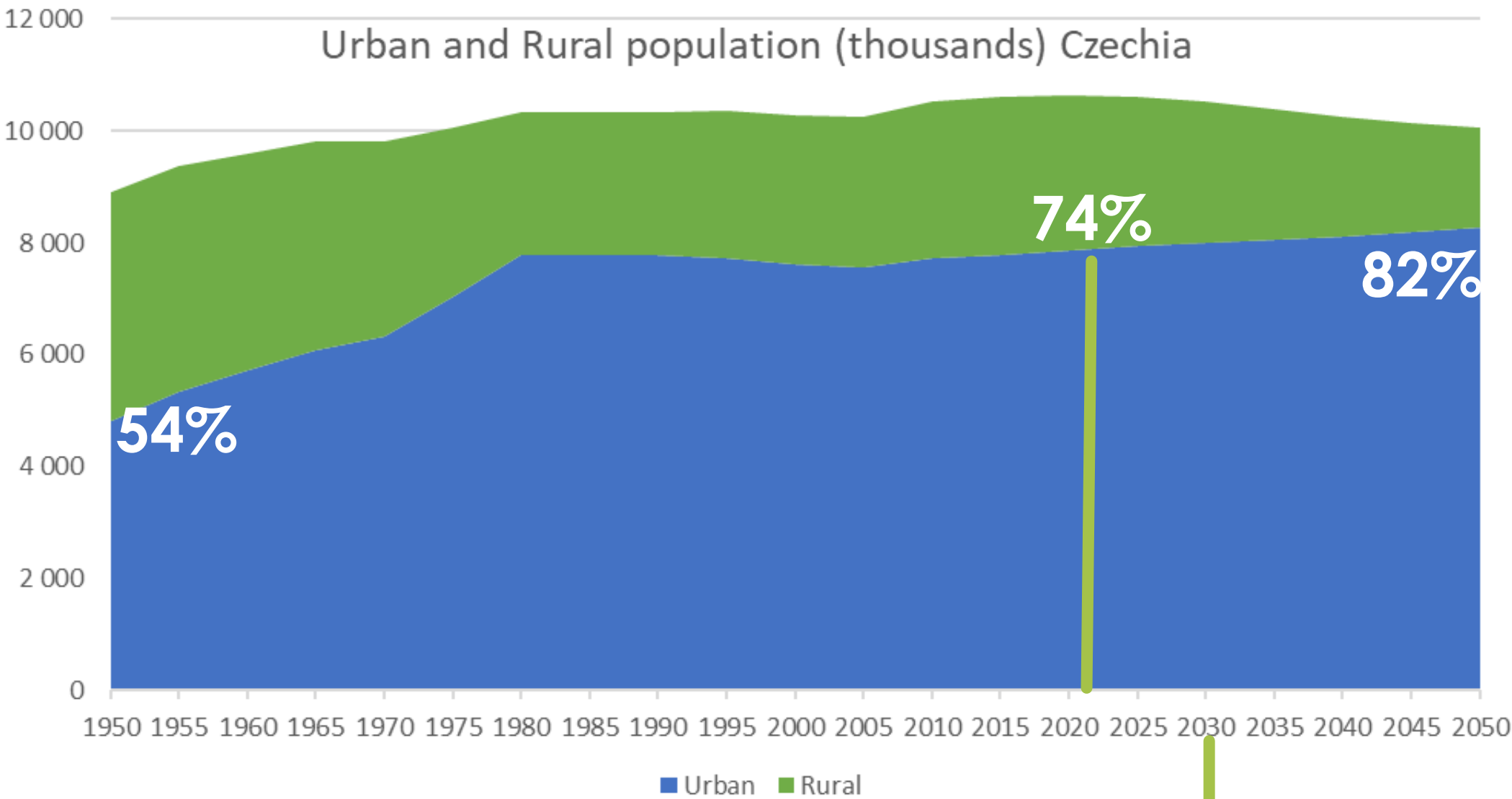

Bastionové opevnění Brna (Dominicus, 1758)

- STŘEDOVĚKÉ MĚSTO S HRADBAMI + 4 PŘEDMĚSTÍ + ŠPILBERK
- AŽ DO ROKU 1850
- 1850-1919
- 1919 VELKÉ BRNO
- 1944 LÍŠEŇ
- 1957 PRÝGL (KNÍNIČSKÁ PŘEHRADA)
- 1960 BYSTRC
- 1971 + 8 DALŠÍCH PŘEDMĚSTÍ (BOSONOHY, ŽEBĚTÍN, CHRVICE, SOBĚŠICE...)
- 1980 – ÚTĚCHOV
- NYNÍ BMO (SPOLUPRÁCE, NE ROZRŮSTÁNÍ)

Urban and Rural population (thousands) Czechia

■ Urban ■ Rural

UNITED NATIONS

3 MEGAMĚSTA (>10MIL)

41 MEGAMĚST (>10MIL)

(TOKYO, OSAKA, NEW YORK)

MUNI | RECETOX

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE (UN, 2015)

NOVÁ AGENDA PRO MĚSTA– QUITO, OSN (2016)

- NA ZÁKLADĚ PŘEDEŠLÝCH KONFERENCÍ HABITAT
- PŘIJETÍ UNIVERZÁLNÍHO DOKUMENTU, KTERÝ JE SOULADU SE ZÁSADAMI AGENDY 2030 PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ.
- REAKCE NA ZMĚNY V NEBÝVALE RYCHLE ROSTOUCÍCH MĚSTECH A NA UDRŽITELNOST
  - SOCIÁLNÍ
  - EKONOMICKOU
  - ENVIRONMENTÁLNÍ
  - PROSTOROVOU

CO JE URBAN EXPOSOME?

URBÁNNÍ - Z LAT. URBIS = MĚSTO (G.HITS=58K)

URBÁNÍ - NESPRÁVNĚ (G.HITS=512)

URBÁLNÍ - ZKOMOLENINA (G.HITS=570)

URBÁŘ - SOUPIS PODDANÝCH

11.11.2022

- THE URBAN EXPOSOME PRESENTS A **CITY-ORIENTED STUDY FRAMEWORK** BASED ON THE EXPOSOME APPROACH USED IN POPULATION STUDIES.

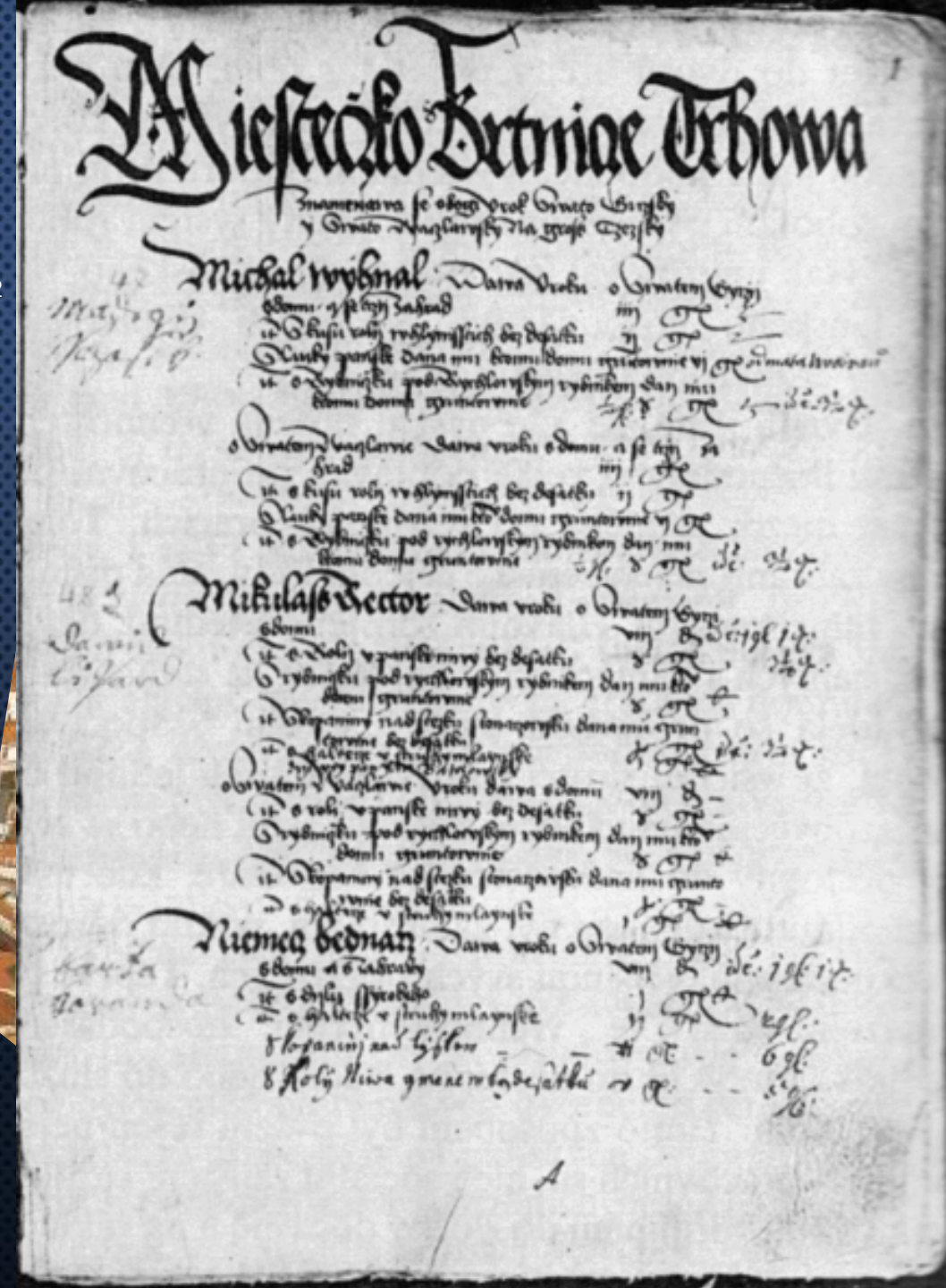
- THE URBAN EXPOSOME FRAMEWORK FOCUSES ON THE **SPATIOTEMPORAL MONITORING OF ENVIRONMENTAL AND HEALTH INDICATORS.**

- PRIMARY DATA COLLECTION, AND ROUTINELY COLLECTED DATA COMBINED DEFINE THE URBAN EXPOSOME OF CITIES.

- **ADRIANOU & MAKRIS, 2018**

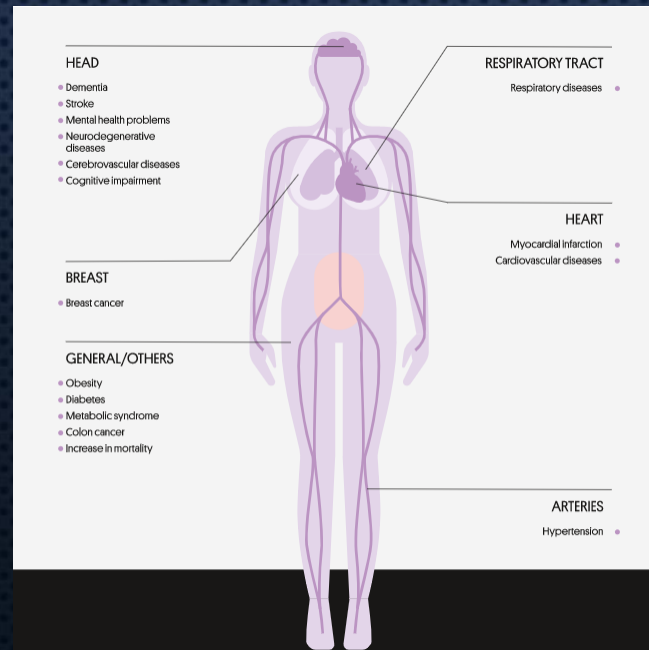
5.10.2021 RCX

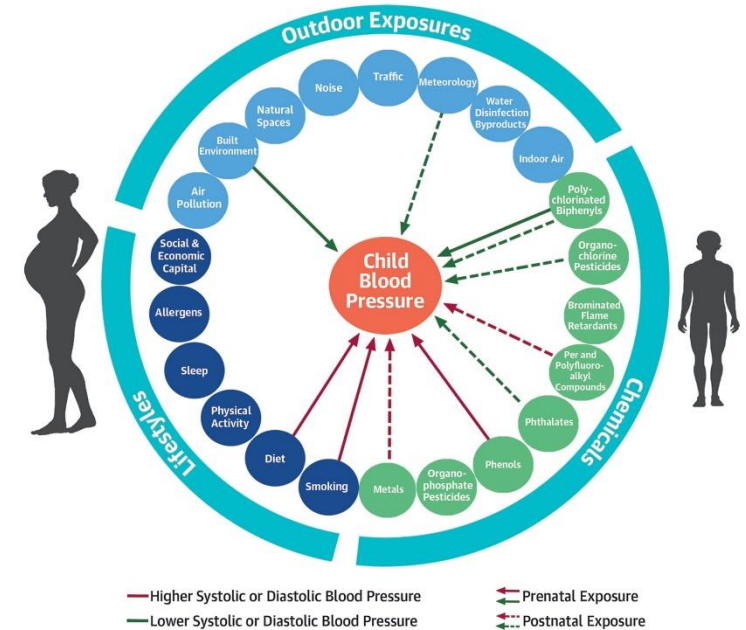

PROPOJENÍ URBAN EXPOSOMU S DALŠÍMI OBLASTMI

- INDOOR
- INTERNÍ EXPOSOM (BIOMARKERY)
- ŽIVOTNÍ STYL
  - DIETA
  - FYZICKÁ AKTIVITA
  - KOUŘENÍ
- ZDRAVÍ
- SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

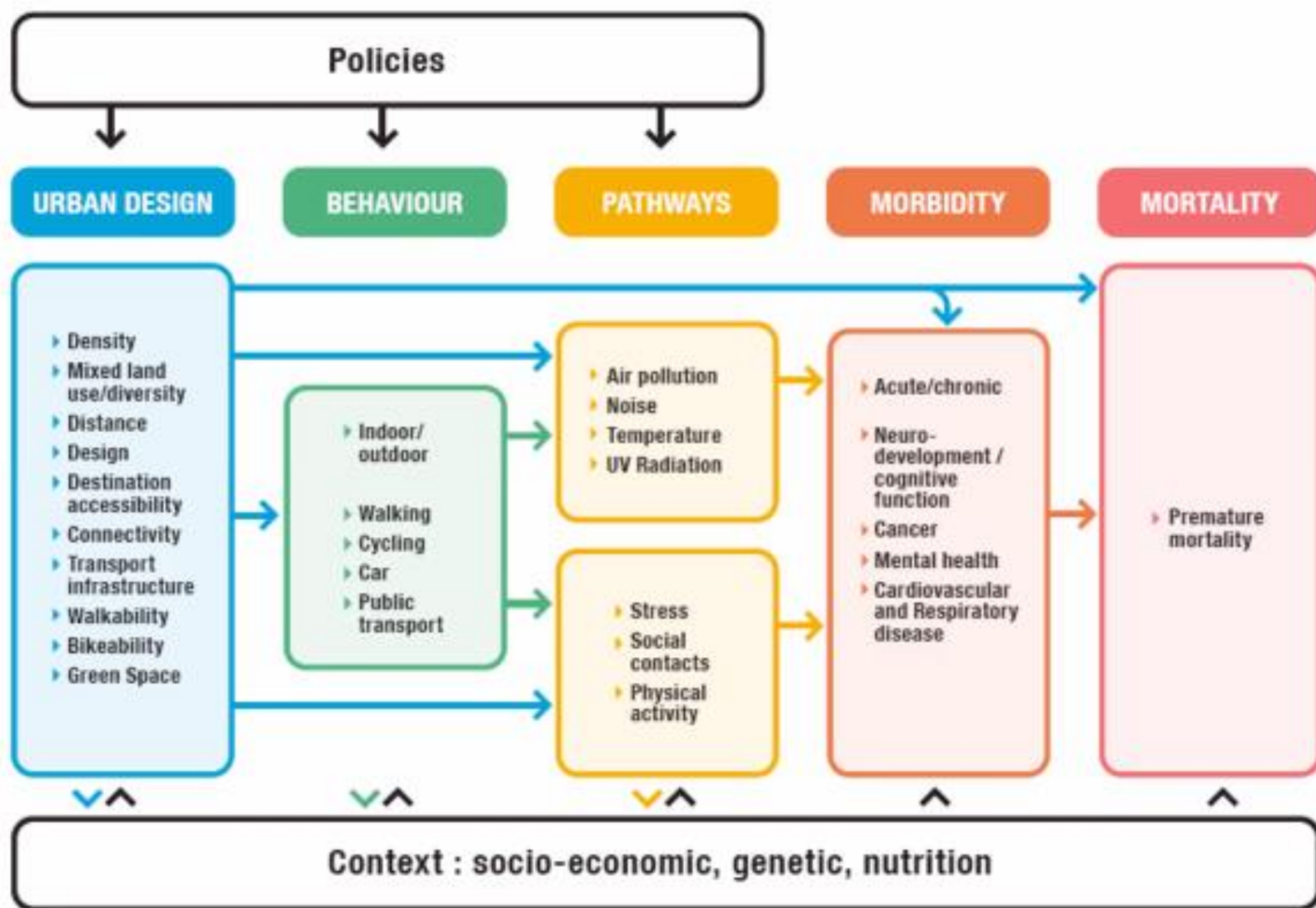

CENTRAL ILLUSTRATION: Early-Life Environmental Exposures and Blood Pressure in Children

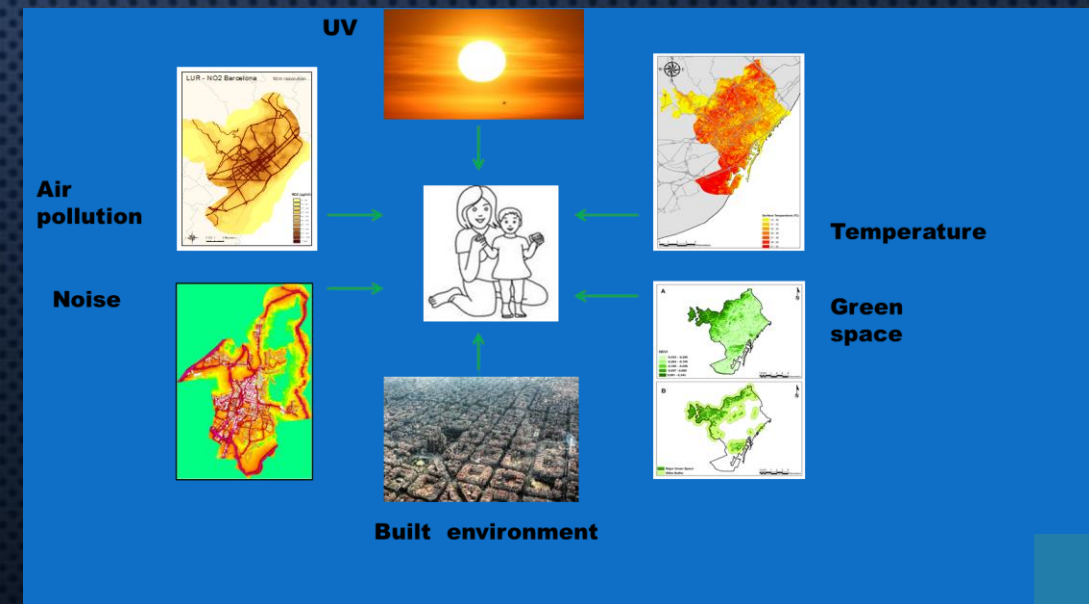
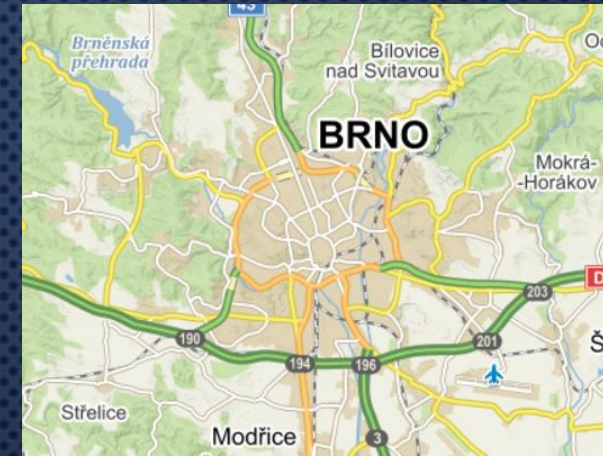
Warembourg, C. et al. J Am Coll Cardiol. 2019;74(10):1317-28.

URBANNÍ EXPOSOME A MOŽNOSTI POLITICKÝCH OVLIVNĚNÍ

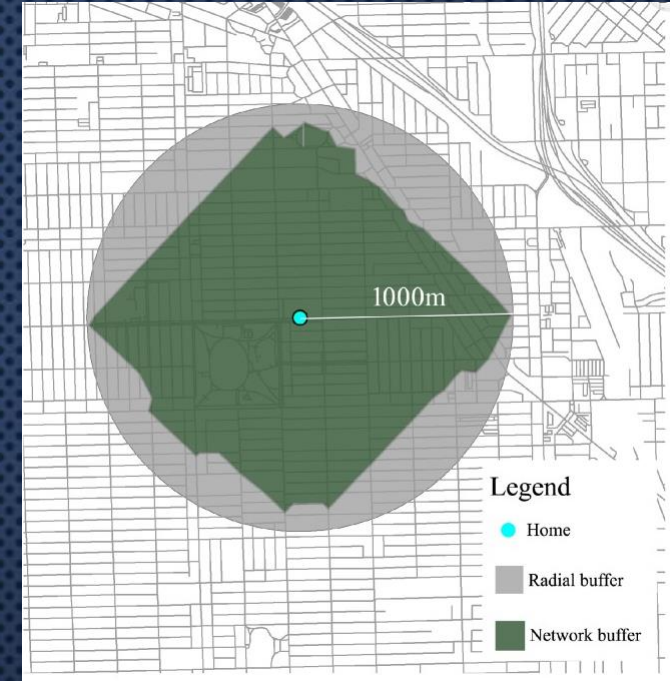
VENKOVNÍ URBÁNNÍ PROSTŘEDÍ

- **KVALITA OVZDUŠÍ** - NO_x, PM₁₀, PM_{2.5}, PM₁, SO₂, O₃, EC/BC, PAHs, PYL...
- **KVALITA VODY** – INFEKCE, PESTICIDY..
- **DOPRAVA** - HUSTOTA, INTENZITA
- **HLUK**
- **ZÁSTAVBA** - HUSTOTA BUDOV A LIDÍ, MOBILITA, WALKABILITY (POCHŮZNOST)
  - IMPERVIOUSNESS (NEPROSTUPNOST)
- **ZELEŇ** - VZDÁLENOST, NDVI, MSVI
- **DALŠÍ LANDUSE** – PRŮMYSL, SKLÁDKY, VODA...
- **TEPLOTA** (HEAT ISLANDS)
- **VLHKOST, TLAK**
- **SOCIOEKONOMICKÉ ASPEKTY**
- **NOČNÍ SVĚTLO** (LIGHT-AT-NIGHT)
- **GREYNESS** (ŠEDIVOST)
- **UV** - VIT D
- **SATELITNÍ DATA**

BUILT ENVIRONMENT GREEN/BLUE/GREY SPACE

- RŮZNÝ TYP ZÁSTAVBY -> RŮZNÁ FYZICKÁ AKTIVITA
  - POHYB PRO TRANSPORT
  - POHYB PRO REKREACI (DOSTUPNOST ZELENĚ A KVALITA CESTY K NÍ)
- VYUŽITÍ MHD 16X PRAVDĚPODOBNĚJŠÍ, KDYŽ BYLA ZASTÁVKA DO 400 M (BADLAND 2014, AUSTRÁLIE)
- ZELEŇ: ASOCIACE S MENTÁLNÍM A PSYCHICKÝM ZDRAVÍM
  - ZELEŇ V OKOLÍ DOMU (RESP. PRÁCE A ŠKOLY)
  - VZDÁLENOST K DALŠÍ ZELENĚ
  - EU/WHO DOPORUČENÍ : DO 300 M OD ZELENĚ VĚTŠÍ NEŽ 5,000 M²
- METODOLOGICKÉ PROBLÉMY:
  - S VOLBOU BUFFERŮ (CIRKULÁRNÍ, SILNIČNÍ (NETWORK), ADMINISTRATIVNÍ)
  - S VĚKOVÝM ROZLOŽENÍM SLEDOVANÉHO OBYVATELSTVA

BROWNING AND LEE, 2017

KVALITA OVZDUŠÍ

Snížená funkce
plic

Podráždění očí,
nosu, úst a krku

Astmatické
záchvaty

Respirační
příznaky, jako je
kašel a sípání

Omezená
aktivita a snížená
hladina energie

Zvýšené
používání léků

Zvýšený počet
hospitalizací

Zvýšení výskytu
respiračních
onemocnění
jako je bronchitis

Ischemická
choroba srdeční

Předčasné úmrtí

Diabetes
druhého typu

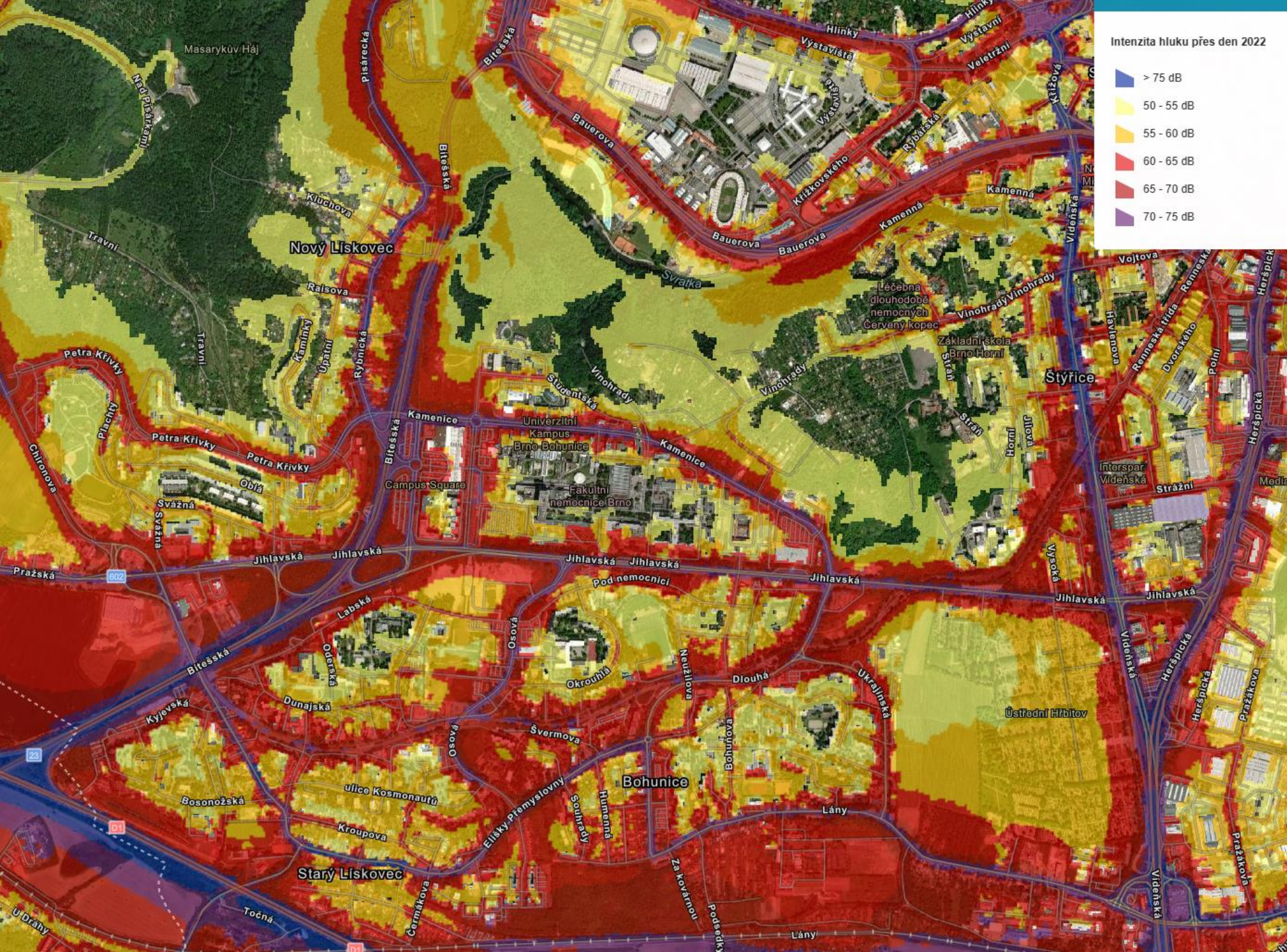
Zhoršené porodní
výstupy

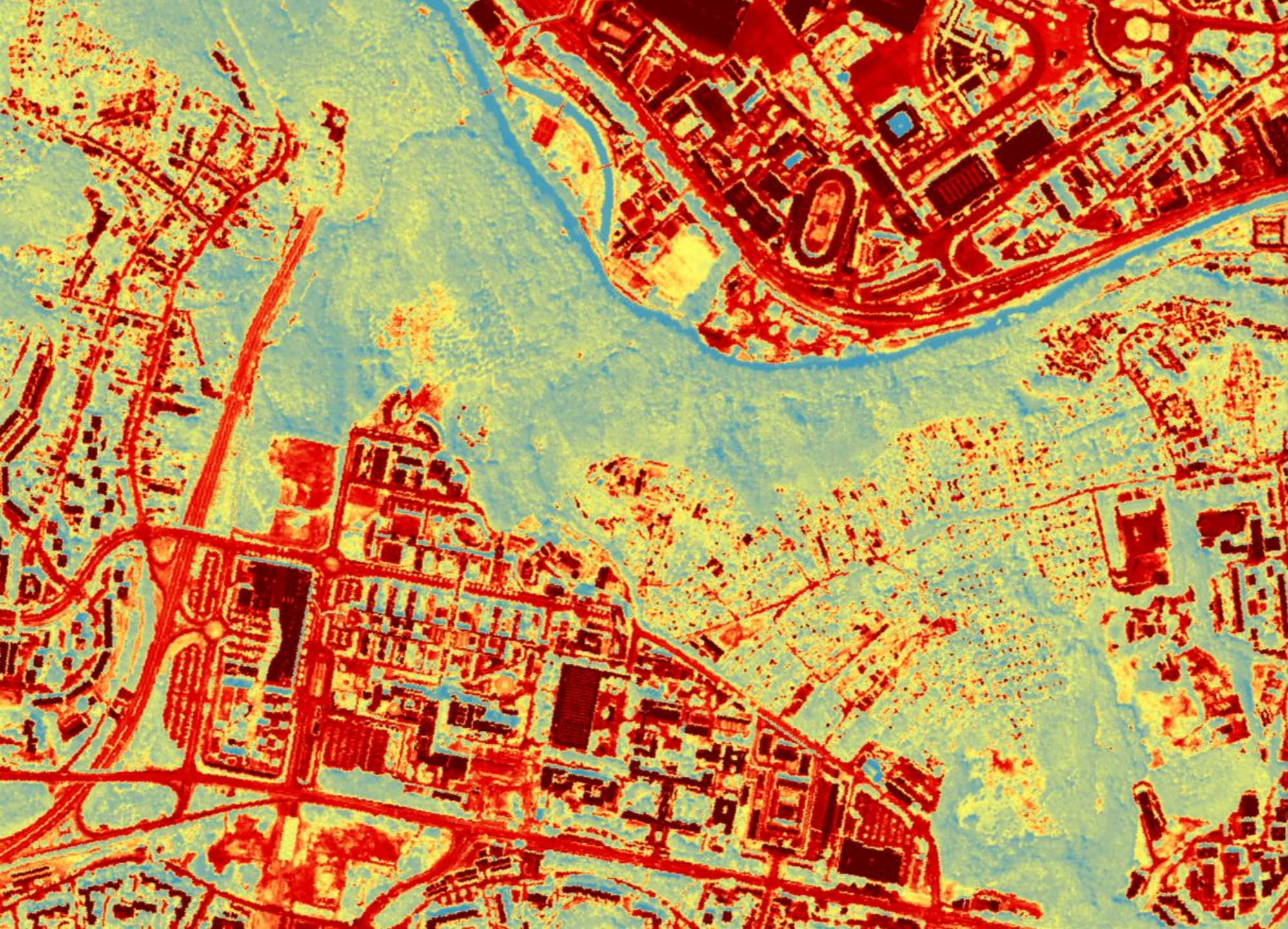
Neuro-vývojové
vady

KVALITA VODY

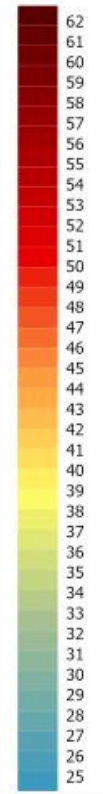
- KVALITA PITNÉ VODY:
  - KONTAMINACE MIKROORGANISMY BAKTERIÁLNÍ (E.COLI) ČI VIROVÉ KONTAMINACE VODNÍCH ZDROJŮ
  - CHEMICKÁ KONTAMINACE: TĚŽKÉ KOVY, PESTICIDY, PRŮMYSLOVÉ LÁTKY
  - DEZINFEKCE, TVRDÁ VODY
- KVALITA KOUPACÍ VODY:
  - ZNEČIŠTĚNÍ KOUPACÍCH VOD: BAKTERIÁLNÍ
  - EUTROFIZACE-SINICE
  - ODPADY A MIKROPLASTY

Letní teplota ve °C 2024

teplota [°C]

LIGHT-AT-NIGHT

- HLAVNÍ TÉMA ČESKÉHO PŘEDSEDNICTVÍ 2022
- MELATONIN A NÁSTUP SPÁNKU
- NARUŠENÍ CIRKADIÁLNÍHO REŽIMU A PORUCHY SPÁNKU
- PSYCHOLOGICKÉ, KARDIOVASKULÁRNÍ A METABOLICKÉ PORUCHY
- ENERGETICKÉ KONSEKVENCE

Můžeme svítit i desetkrát méně. Uznejme, že světlo škodí, žádá Česko Evropu

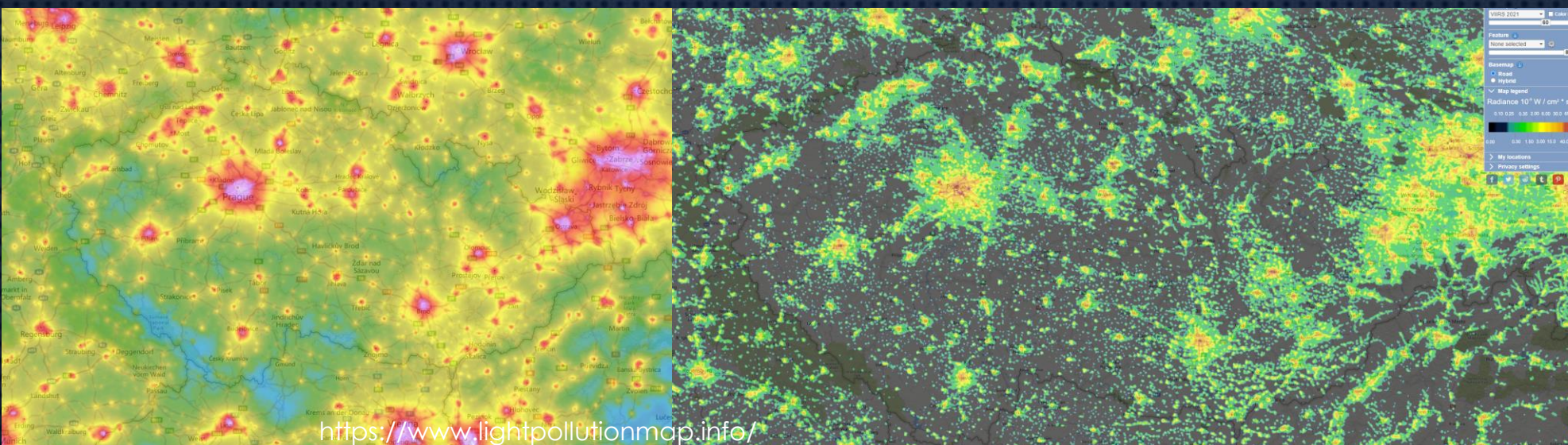
Tomáš Klézl
před 8 hodinami

Ad

Světelné znečištění v Evropě zasahuje 99 procent obyvatel a za poslední čtvrtstoletí vzrostlo o polovinu. Ohrožuje lidské zdraví a rizikem je také pro přírodu. I proto si jej vybralo Česko jako jednu z priorit svého předsednictví v Radě Evropské unie. Na rozdíl od ostatních problémů životního prostředí má poměrně snadné řešení - méně svítit, říká za české předsednictví Anna Pasková.

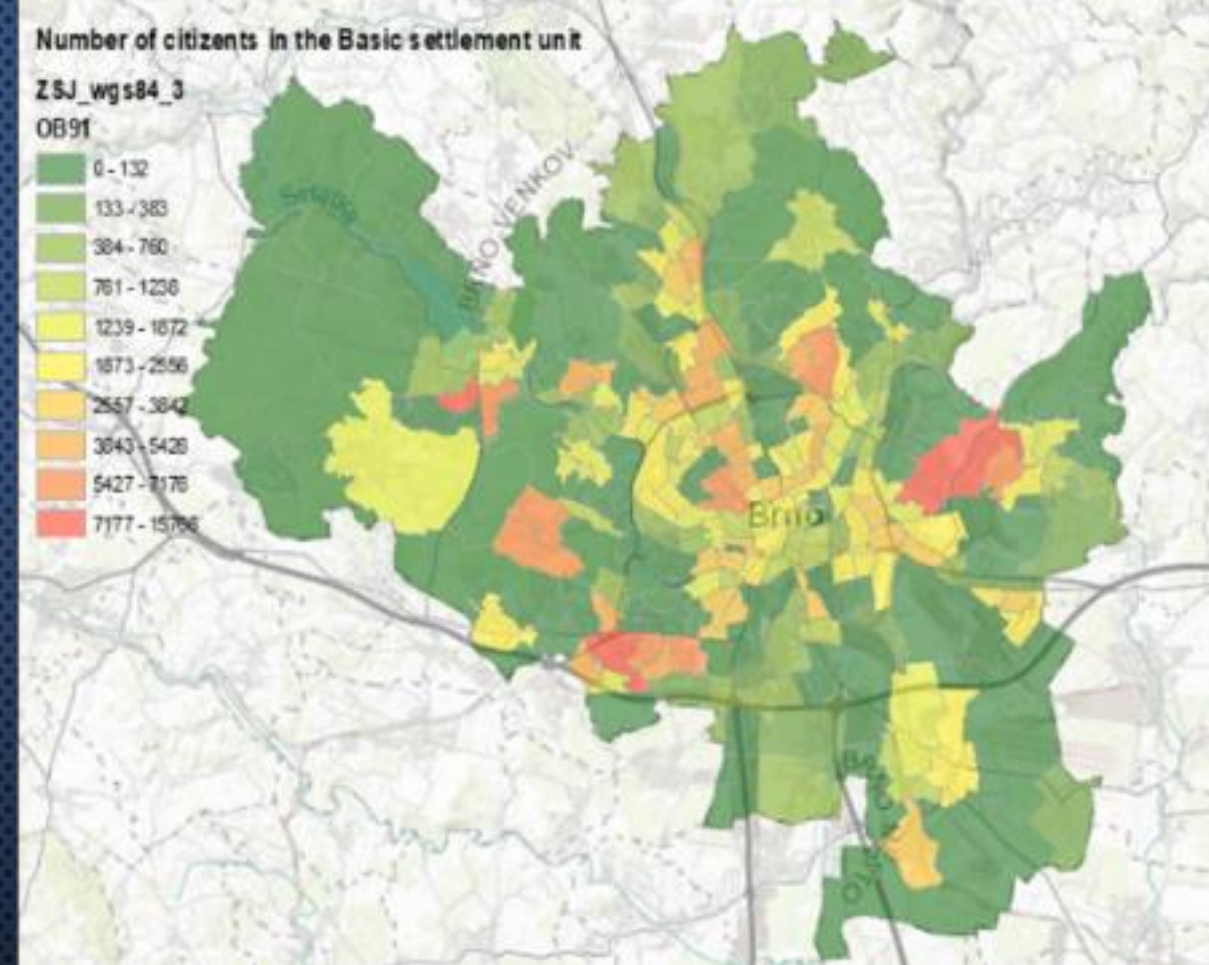

Foto: Světelné znečištění / Jiří Hlislíkovský

SOCIOEKONOMICKÉ PARAMETRY

- VLIV OKOLNÍHO SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ NA NAŠE CHOVÁNÍ A POCITY
- VĚKOVĚ STRUKTUROVANÉ, POHLAVÍ, VZDĚLÁNÍ, NÁBOŽENSTVÍ, ZAMĚSTNÁNÍ, DOMY/BYTY, CROWDING, VLASTNICTVÍ NEMOVITOSTI, STÁŘÍ DOMŮ, VYBAVENÍ DOMÁCNOSTI, DOJÍŽDĚNÍ
- KRIMINALITA, BEZPEČNOST NA SILNICÍCH

NĚKTERÉ EXPOSOMOVÉ PROJEKTY - CELOSVĚTOVĚ

- ALL OF US RESEARCH – ALLOFUS.NIH.GOV

- THE UK BIOBANK – UKBIOBANK.AC.UK

- THE NATIONAL HEALTH AND NUTRITIONAL EXAMINATION SURVEY (NHANES) – CDC.GOV/NCHS/NHANES/INDEX.HTM

- HUMAN EARLY LIFE EXPOSOME (HELIX) – HELIXOMICS.ISGLOBAL.ORG

EXPOSOMOVÉ PROJEKTY - RECETOX

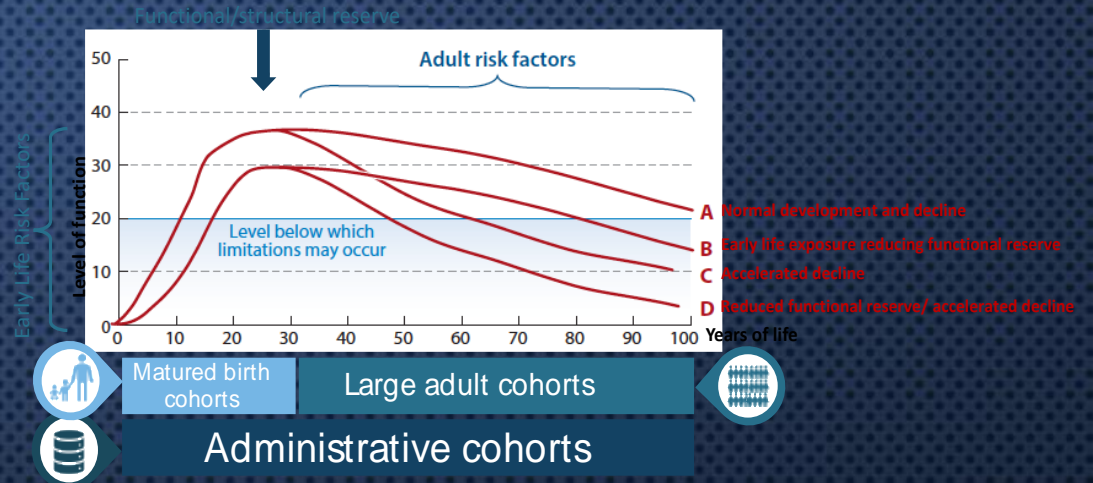
EXposome Povered tools for healthy living in urbAN SETtings

expansoproject.eu

Advancing Tools for Human Early Lifecourse Exposome Research and Translation

athleteproject.eu

EUROPEAN HUMAN EXPOSOME NETWORK

[HTTPS://WWW.HUMANEXPOSOME.EU/](https://www.humanexposome.eu/)

EHEN projects

The 9 EHEN research projects address issues such as exposures to air quality, noise, chemicals, urbanisation, and health impacts and are funded by the EU's Horizon 2020 programme for research and innovation.

HEDIMED

LONGITOOLS

REMEDIA

ATHLETE

EPHOR

EXIMIOUS

EQUAL-LIFE

EXPANSE

HEAP